

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

**Prevence nežádoucích forem chování
realizovaná na místní úrovni**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:
PhDr. Alena Plšková

Vypracoval:
Bc. Tomáš Řezník

Brno 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Prevence nežádoucích forem chování realizovaná na místní úrovni“ zpracoval samostatně a použil jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Brno 25. února 2009

.....
Tomáš Řezník

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Aleně Plškové za vstřícnost, ochotu a velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé diplomové práce.

Tomáš Řezník

OBSAH	strana
Úvod	5
1. Definice pojmů	
1.1 Rizikové chování	8
1.2 Sociálně patologické jevy	9
1.3 Prevence kriminality	12
1.3.1 Členění prevence kriminality dle obsahového zaměření	13
1.3.2 Členění prev. kriminality dle zaměření na skupiny obyvatel	15
1.4 Prevence užívání návyk. látek, vč. alkoholu a tab. výrobků	16
1.4.1 Primární prevence, její cíle, metody, členění	17
1.4.2 Sekundární prevence	21
1.4.3 Terciární prevence	23
1.5 Porovnání jednotlivých teoretických východisek	25
2. Preventivní aktivity realizované z jednotlivých úrovní	
2.1 Systém prevence užívání návykových látek v ČR a hl. m. Praze	27
2.2 Systém prevence kriminality v ČR a v hl. m. Praze	32
2.3 Preventivní aktivity státní správy (Probační a mediační služba)	37
2.4 Preventivní aktivity NNO (Fond ohrožených dětí)	39
2.5 Preventivní aktivity samosprávy (Městská policie hl. m. Prahy)	42
3. Zmapování potřeb cílové skupiny	
3.1 Vymezení problému a cíle	53
3.2 Popis výzkumného souboru a použitých metod	54
3.3 Stanovení hypotéz	55
3.4 Výsledky výzkumu a jejich interpretace, vyhodnocení hypotéz	56
Závěr	65
Resumé	68
Anotace	69
Seznam literatury	70
Seznam příloh	73

Úvod

Prevence (z lat. *praevenire*, *předcházet* – *předcházení*, *opatření učiněné předem*, *ochrana*). Toto slovo se čím dál častěji stává jakousi modlou, která by mělo samo, svou prostou existencí, spasit celou společnost před vším negativním, s čím se lidstvo v současné chvíli setkává. Nejsme ochotni připustit, že mnoho z negativního si způsobujeme sami, svou činností i nečinností, lhostejností, letargií.

Problematika prevence rizikového chování jako celku, stejně jako vlastní rizikové chování, je již ze své podstaty jednoznačně „multiinstitucionální“ a nelze na ni pohlížet pouze zjednodušeným pohledem edukace nebo pohledem technických opatření. Ale ani pohled represe, tam kde jí přísluší vymáhání zákonných norem, není „všelékem“....

Při pokusech o co nejpřesnější pojmenování a zařazení již konkrétních preventivních aktivit se velmi často dostáváme k jejich podřazování podle oblastí a způsobu působení. Přitom cílem všech těchto snah je vytvoření, pokud možno bezpečného a zdravého prostředí, které budeme všichni považovat za vhodné k životu. Vždyť bezpečnost a pozitivní vývoj společnosti je společné dobro, na které má každý nezadatelné právo.

Pro vytvoření tohoto prostředí je především zapotřebí uznat, že je to komplexní proces, který vyžaduje spolupráci všech zúčastněných – orgánů státní správy, samosprávy, obou policí, médií, vzdělávacích institucí a především občanského sektoru – nestátních a neziskových organizací.

Úkolem státní správy a samosprávy je především vytváření podmínek (organizačních, legislativních, finančních) pro fungování preventivních aktivit. S ohledem na znalost konkrétní situace by samosprávné orgány měli převzít roli koordinátora všech aktivit. Bohužel v současné době neustále přetrvává stav, kdy je realizováno velké množství originálních a velmi kvalitních preventivních aktivit a programů ve všech oblastech, ale doposud ani v náznaku nedošlo k žádné změně v koncepčních materiálech, které by v celé oblasti primární prevence rizikového chování dokázaly řešit základní problémy, se kterými se primární prevence u nás již dlouhodobě potýká.

Není to pouze nedostatečná kontrola efektivity a kvality programů, případně i příliš velká složitost zdrojů financování a duplicity programů, případně jejich nedostatečné propojení. Ale nejvíce problémů v systému primární prevence především vzniká z nezajištění metodické a koordinační funkce náležející především státní správě a samosprávě.

Bohužel, neustále se v prevenci potýkáme s „resortností“, kdy každá ze zainteresovaných stran vnímá prevenci pouze jako povinnost řešit nastalé problémy příslušné do jejich pravomocí. Hlasů, které se snaží tuto situaci řešit je bohužel doposud velmi málo. Ale i tak musíme být rádi, že se tato „úzcce odborná“ problematika dostala již i do vyšších pater politiky, když dnes již bývalá ministryně pro lidská práva Džamila Stehlíková vyjádřila v tisku cit.: *„Co se týče legislativního zakotvení prevence, je potřeba vytvořit nový, již dnešní moderní době odpovídající zákon týkající se ochrany především před návykovými látkami... Potřebujeme nastavit systém primární prevence a nejlepší by bylo, kdyby byl v tom zákoně.“* (zpravodajství ČTK, 2008)

Ovšem musím objektivně přiznat, že není vše pouze negativní. Prevence v České republice, i přes mnoho neduhů, které ji provází, odvádí pro společnost nezanedbatelný díl práce.

Téma **„Prevence nežádoucích forem chování realizovaná na místní úrovni“** jsem si vybral s ohledem na mé současné pracovní zařazení. Od roku 1993 jsem zaměstnán u Městské policie hl. m. Prahy, z toho poslední 7 let na pozici vedoucího Útvaru prevence MP hl. m. Prahy. Ve své práci bych rád zúročil své pracovní zkušenosti, ale i teoretické znalosti získané studiem oboru Sociální pedagogika.

Problematika prevence nežádoucích forem chování je velmi obsáhlá, z tohoto důvodu se budu podrobně věnovat jednotlivým východiskům. Členění celé práce budu realizovat dle nejvyšších orgánů státní správy, v jejichž gesci jsou jednotlivé oblasti prevence.

V současné době se pro prevenci sociálně patologických jevů v odborné veřejnosti stále častěji užívá termín „prevence rizikového chování“. Tento termín, dle mého názoru, nejlépe vystihuje komplexnost problematiky. Ovšem Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy ČR, které má stěžejní podíl v primární prevenci u dětí a mládeže v České republice, ve

své Strategii prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství nadále užívá pojem sociálně patologické jevy. Ovšem již do dalších dokumentů MŠMT postupně proniká termín „rizikové chování“. Tento termín vystihuje nejlépe komplexnost celé problematiky a z tohoto důvodu jej budu nadále ve své práci užívat i já.

Cílem mé diplomové práce na téma „Prevence nežádoucích forem chování realizovaná na místní úrovni“ není a ani nemůže být úplné zmapování situace v oblasti prevence rizikového chování. Jejím cílem ani není a nemůže být sjednocení terminologie pro všechny oblasti rizikového chování. Tato problematika je pro práci tohoto rozsahu příliš komplexní a pro podrobné zpracování v rámci jedné studie příliš obsáhlá a složitá.

Jako cíl jsem si vytkl, přehledně sumarizovat základní teoretická východiska pro primárně preventivní činnost policie a vymezení jejího místa v systému prevence rizikového chování. Zároveň bych chtěl vytvořit alespoň rámcový přehled – obsahové porovnání termínů, aby bylo možné v celé šíři primární prevence (bez ohledu na „resortnost“) vzájemně, bez metodologických záměn, komunikovat.

Dalším cílem je ověřit, zda je vhodné rozšíření komplexního a cíleného preventivního působení o téma návykových látek (obecně) již na první stupeň základních škol, tj. zmapování potřeb konkrétní cílové skupiny. Bude provedeno orientační zmapování problematiky informovanosti o návykových látkách, povědomí o realizovaných preventivních aktivitách, včetně jejich subjektivního hodnocení a oblasti užívání návykových látek, příp. postojů k nim.

1. DEFINICE POJMŮ

1.1 Rizikové chování

Termín rizikové chování jako definice společensky nežádoucích forem chování vstupuje na scénu jako poslední. Je výsledkem snahy o sjednocení terminologie a je definováno s větším „záběrem“

Rizikovým chováním rozumíme takové vzorce chování, v jejichž důsledku dochází k prokazatelnému nárůstu zdravotních, sociálních, edukačních (výchovných a vzdělávacích) a dalších rizik pro jedince nebo společnost. Za vzorce rizikového chování jsou považovány soubory fenoménů, jejichž existenci a důsledky je možné podrobit vědeckému zkoumání a které lze ovlivňovat preventivními a léčebnými intervencemi.

Do konceptu rizikového chování nejčastěji řadíme šikanu a násilí ve školách (včetně dalších forem extrémně agresivního jednání), dále záškoláctví, užívání návykových látek, nelátkové závislosti (gambling, problémy spojené s nezvládnutým využíváním PC atd.), užívání anabolik a steroidů, obecně kriminální jednání, sexuálně rizikové chování, vandalismus, xenofobii, rasismus, intoleranci a antisemitismus, komerční zneužívání dětí, týraní a zneužívání dětí atd. (Mioviský, Zapletalová, 2006).

Dle jiné definice lze rizikové chování rozdělit do dvou skupin. Jednak se může jednat o chování poškozující vlastní zdraví, ve druhém případě je rizikové chování bezprostředně spjato s ohrožením společnosti, tj. negativním vlivem nebo újmou způsobenou druhým lidem. Do oblasti rizikového chování lze zařadit predeliktivní chování, páchaní trestné činnosti, agrese, násilí, šikanu a týraní včetně rasové nesnášenlivosti a diskriminace některých skupin, užívání návykových látek (včetně užívání alkoholu a kouření), sexuální rizikové chování, poruchy příjmu potravy, sebevražedné pokusy a dokonané sebevraždy (Durkin, 1995; Schulenberg, Maggs, Hurlemann, 1997, cit. dle Smékal, Macek, 2002).

Za prevenci rizikového chování pak považujeme jakýkoli typ zdravotní, sociální, výchovné či jiné intervence, která směřuje k předcházení

výskytu rizikového chování, zamezení jeho další progresi, zmírňující již existující formy a projevy rizikového chování nebo pomáhajících řešit jeho důsledky.

Prevence musí mít mezioborový charakter, je vyloučeno aby bylo možné efektivně připravovat, realizovat a kontrolovat (vyhodnocovat) preventivní intervence, pokud tyto intervence nebudou pojímány komplexně. Mezioborový charakter znamená také zajištění odpovídající návaznosti jednotlivých přístupů a metod. Přitom vhodnost a efektivitu užívaných metod je nutné průběžně stále ověřovat evaluačními nástroji.

Důsledné respektování mezioborového charakteru primární prevence v sobě automaticky obsahuje požadavek neodlišovat od sebe formy rizikového chování dle resortní příslušnosti, ale naopak přístupy integrovat a na resortní úrovni odlišovat pouze kompetence a odpovědnost za realizaci a financování.

1.2 Sociálně patologické jevy

Pojem sociální patologie zavedl do sociologie Herbert Spencer, který hledal souvislost mezi nemocí sociální a biologickou, mezi „organizmem“ společenským a biologickým. Tento „biologismus“ je ovšem příčinou pozdějšího zamítání pojmu sociální patologie a jeho nahrazováním sociální deviace. (Mühlpachr, 2003).

Sociálně patologické jevy (dále jen SPJ) jsou souhrnným pojmem pro obecně nežádoucí (nenormální, nezdravé) společenské jevy, případně chování, které jsou společností negativně sankcionovány. Obtížnost stanovení hranice patologie chování vyplývá z obtížnosti stanovení normy chování – normality.

Obecně lze říct, že SPJ jsou takové jevy, které narušují morální, sociální, politické nebo ekonomické normy „zásady“ společnosti a překračují její toleranční limit, závažným způsobem vybočují z normy. Míra a závažnost

sankce je určena především druhem normy (např. morální, náboženské, právní) a rozsahem překročení tolerančního limitu (Svoboda, 2003).

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR (dále jen MŠMT ČR) ve své „Strategii prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu MŠMT na období 2009-2012, č.j. 37/2009-61“ sociálně patologické jevy vnímá jako jednotný celek, a pouze pracovní je dělí na prevenci kriminality a prevenci drogových závislostí. Primární prevencí jsou v tomto dokumentu veškeré konkrétní aktivity realizované s cílem předejít problémům a následkům spojeným se sociálně patologickými jevy, případně minimalizovat jejich dopad a zamezit jejich rozšíření.

Prevence v působnosti resortu školství, dle „Metodického pokynu k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních“, je zaměřena především na aktivity v následujících oblastech (dříve uváděné jako výčet sociálně patologických jevů):

a) předcházení zejména následujícím rizikovým jevům v chování žáků:

- záškoláctví,
- šikana, rasismus, xenofobie, vandalismus,
- kriminalita, delikvence,
- užívání návykových látek (tabák, alkohol, omamné a psychotropní látky – dále jen „OPL“) a onemocnění HIV/AIDS a dalšími infekčními nemocemi souvisejícími s užíváním návykových látek,
- závislost na politickém a náboženském extremismu,
- netolismus (virtuální drogy) a patologické hráčství (gambling)

b) rozpoznání a zajištění včasné intervence zejména v případech:

- domácího násilí,
- týrání a zneužívání dětí, včetně komerčního sexuálního zneužívání,
- ohrožování mravní výchovy mládeže,
- poruch příjmu potravy (mentální bulimie, mentální anorexie).

Základním principem strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže je v rámci primární prevence sociálně patologických jevů v resortu školství výchova žáků ke zdravému životnímu stylu, k osvojení pozitivního sociálního chování a zachování integrity osobnosti. Jedná se o oblast zabývající se prevencí ve výše uvedených oblastech s cílem zabránit výskytu rizikového chování, nebo co nejvíce omezit škody působené jejich výskytem mezi žáky.

Nespecifická primární prevence – veškeré aktivity podporující zdravý životní styl a osvojování pozitivního sociálního chování prostřednictvím smysluplného využívání a organizace volného času, například zájmové, sportovní a volnočasové aktivity a jiné programy, které vedou k dodržování určitých společenských pravidel, zdravého rozvoje osobnosti, k odpovědnosti za sebe a své jednání.

Specifická primární prevence – aktivity a programy, které jsou zaměřeny specificky na předcházení a omezování výskytu jednotlivých forem rizikového chování žáků. Jedná se o:

- a) **všeobecnou prevenci**, která je zaměřena na širší populaci, aniž by byl dříve zjišťován rozsah problému nebo rizika,
- b) **selektivní prevenci**, která je zaměřena na žáky, u nichž lze předpokládat zvýšenou hrozbu rizikového chování,
- c) **indikovanou prevenci**, která je zaměřena na jednotlivce a skupiny, u nichž byl zaznamenán vyšší výskyt rizikových faktorů v oblasti chování, problematických vztahů v rodině, ve škole nebo s vrstevníky.

Efektivní primární prevence – kontinuální a komplexní programy, interaktivní programy, především programy pomáhající čelit žákům sociálnímu tlaku, zaměřené na zkvalitnění komunikace, nenásilné zvládání konfliktů, odmítání návykových látek, zvyšování zdravého sebevědomí, zvládání úzkosti a stresu apod.

Neúčinná primární prevence:

- a) zastrašování, citové apely, pouhé předávání informací, samostatně realizované jednorázové akce, potlačování diskuse;
- b) hromadné aktivity nebo promítání filmu by měly být pouze doplňkem, na který by měl vždy navazovat rozhovor v malých skupinkách.

Z výše uvedených základních oblastí “strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže“ se Městská policie hl. m. Prahy věnuje především prevenci kriminality a prevenci užívání návykových látek, proto se těmito dvěma oblastem prevence budu věnovat podrobněji.

1.3 Prevence kriminality

Pod pojmem kriminalita z trestněprávního hlediska je chápán souhrn jednání, které trestní právo posuzuje jako trestné činy. Je to výskyt trestné činnosti, nebo jiného kriminálního (protiprávního - porušení objektivních právních norem) chování spáchaného ve společnosti za určité časové období.

V kriminologických teoriích je ovšem chápána mnohem širěji. Je jevem, který narušuje základní pravidla společenského řádu a lidského soužití, působí společnosti a státu značné nemateriální a materiální škody, způsobuje jednotlivým obětem škody fyzické, psychické a společenské, vyvolává ve společnosti atmosféru strachu, nejistoty a nedůvěry (Novotný, Zapletal, 2004).

Kriminalita je považována, ruku v ruce s drogovou problematikou, v současné společnosti za nejzávažnější sociálně patologický jev. Rozsahem, jakým naši společnost zasahuje, je schopna podstatně narušit nebo i rozvrátit její demokratický vývoj (Svoboda, 2003).

V současnosti se v odborné literatuře a v materiálech oficiálních institucí zabývajících se prevencí kriminality objevuje mnoho způsobů chápání pojmu prevence kriminality.

V širším významu ji lze chápat, jako podsystém kriminální politiky. Ta je tvořena trestní (reaktivní, defenzivní) politikou a preventivní (ofenzivní, aktivní do budoucna) politikou.

Bohužel je nutno konstatovat, že v současné době neexistuje žádná obecně uznávaná ucelená teorie prevence kriminality. Mezi nejkompexnější definice lze zařadit vymezení Vlčka a Zapletala (1994), podle nichž do prevence kriminality náleží veškeré aktivity směřující k předcházení páchaní trestných činů, ke snižování jejich výskytu cestou zamezení páchaní nebo neutralizací příčin a podmínek vzniku trestných činů (kriminogenních faktorů).

Patří sem opatření, jejichž cílem či důsledkem je zmenšování rozsahu a závažnosti kriminality, ať již prostřednictvím omezení kriminogenních příležitostí, nebo působením na potencionální pachatele a oběti trestných činů.

Prevence tedy představuje pokus eliminovat trestnou činnost ještě před jejím započítím nebo před jejím pokračováním.

Případně definici Osmančíka, Večerky (2004), kdy prevenci kriminality rozumíme soubor nejrůznějších aktivit mimotrestního charakteru orientovaných na odstranění, oslabení či neutralizaci kriminogenních faktorů s cílem zastavit růst kriminality nebo docílit jejího zmenšení. Půjde tedy o působení na faktory kriminality, na příležitosti a podněty k páchaní trestných činů, o působení na potencionální pachatele a potencionální oběti a o vytváření zábran proti páchaní trestných činů. Do takto koncipovaného pojmu prevence kriminality tedy nezahrnujeme prevenci represí.

1.3.1 Členění prevence kriminality dle obsahového zaměření

V současné době je nejvíce užívané tripartitní členění prevence na:

- a) **sociální** - je zaměřena nejdříve – na sociální kriminogenní faktory a na jejich překonávání či jejich neutralizaci (prostituce, alkoholismus a jiné toxikomanie, nezaměstnanost, chudoba, záškoláctví, extrémistické skupiny, kasina, bezdomovci aj., na deformace v oficiální politice a v právním řádu či v působení médií) (Osmančík, Večerka 2004);

- středem jejího zájmu je jedinec a jeho sklony k páčání trestné činnosti a dále prostředí, v nichž probíhají procesy socializace a sociální integrace (rodina, škola, komunita v místě bydliště, sféra volného času). Představuje aktivity ovlivňující proces socializace a sociální integrace a aktivity zaměřené na změnu nepříznivých společenských a ekonomických podmínek, které jsou považovány za klíčové příčiny páčání trestné činnosti;

b) **situační** – u níž je kladen důraz na odstraňování kriminogenních situací, na omezování příležitostí ke spáchání trestných činů. Její součástí je i zvyšování rezistence obyvatelstva vůči kriminalitě a zvýšení rizika dopadení nebo odhalení pro potencionální pachatele trestné činnosti. Opatření situační prevence mají převážně technický, organizační a administrativní charakter. Snižují kriminalitu tak, že zabezpečovacími prostředky kriminální aktivity znemožní či znesnadní, že bezpečnostním složkám umožní kriminální aktivitě zabránit nebo ji alespoň pachateli prokázat či minimalizovat z ní vyplývající prospěch. Opatření lze rozdělit do pěti základních kategorií:

- zvýšení ochrany objektů, osob a věcí
- přemístění ohrožených věcí na bezpečnější místo
- ztížení přístupu k prostředkům vhodným pro spáchání trestného činu
- zmenšení očekávaného prospěchu z trestného činu a zvýšení rizika pro pachatele
- zlepšení dohledu nad lokalitou.

Tato opatření jsou relativně rychle realizovatelná, snadno měřitelná a mají relativně nízké personální nároky. Z tohoto důvodu jsou také Odborem prevence kriminality Ministerstva vnitra ČR (dále jen OPK MV ČR) preferována a podporována. Úspěšnost situační prevence je OPK MV ČR hodnocena jako vysoká. V kontrastu s hodnocením OPK MV ČR je stanovisko PhDr. Kazimíra Večerky, CSc. (1997), který situační prevenci hodnotí jako „rychlou, jednodušší, personálně i materiálně relativně

nenáročnou, ale bohužel pouze s krátkodobým či nestálým efektem, nebo vede k přesunu kriminality“;

c) **viktimologickou (viktimní)** – vychází ze skutečnosti, že i oběť (a její chování) je důležitým prvkem vzniku kriminálního jednání, že tudíž může sehrát důležitou roli i v prevenci kriminality. Je prevencí toho, jak se nestát obětí trestného činu. Tato prevence kriminality je založena na konceptech bezpečného chování a užívá metody sociální i situační prevence. V pojetí MV ČR se jedná především o skupinové i individuální, zdravotní, psychologické a právní poradenství, trénink v obranných strategiích a propagaci technických možností ochrany před trestnou činností. Její nezanedbatelnou součástí je i osvěta adresovaná potencionálním obětem. Ovšem nadměrná publicita, případně neobjektivní nebo nevyvážené zpravodajství vyvolávají přehnaný strach před kriminalitou. Celková atmosféra strachu nejen neurotizuje společnost a snižuje kvalitu života, ale může také vést k excesům z nutné obrany a vést i k růstu kriminality (Musil, Válková, 2004).

1.3.2 Členění prevence kriminality dle zaměření na skupiny obyvatel

Základní rozdělení prevence kriminality dle obsahového zaměření je dále kombinováno členěním dle zaměření na různé skupiny obyvatel - „adresáty“ na prevenci:

1) **primární** - je u nás chápána jako nepřímá strategie, která je necíleně zaměřena na celou společnost, její instituce a občany aniž by brala v úvahu stupeň jejich kriminálního ohrožení nebo kriminální rizikovosti. Spočívá v aktivitách vedoucích ke vhodné socializaci jedinců a pozitivnímu rozvoji společnosti jako mnohvrstevného celku, posilování důvěry v právní řád. Dle OPK MV ČR zahrnuje především výchovné, vzdělávací, volnočasové, osvětové a poradenské aktivity.

- 2) **sekundární** - přímá strategie orientovaná na jedince a skupiny kriminálně rizikové, ať již jako potencionální pachatelé nebo oběti. Zaměřuje se také na ochranu materiálních hodnot. Jedná se o cílené preventivní aktivity zaměřené na překonání (odstranění, potlačení) kriminogenních situací. Může se jednat o uplatnění opatření sociální, situační i viktimologické prevence.
- 3) **terciární** - je přímá preventivní strategie zacílená na předcházení kriminální recidivě u pachatelů trestné činnosti a viktimologické recidivě obětí trestné činnosti. Dle OPK MV ČR spočívá v resocializaci kriminálně narušených osob.

1.4 Prevence užívání návykových látek včetně alkoholu a tabákových výrobků

Základní právní úpravu o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami stanoví zákon č. 379/2005 Sb.

Prevence (z lat. *praevenire*, předcházet) znamená podle všeobecného pojetí soustavu opatření, která mají předcházet nějakému nežádoucímu jevu, například nemocem, drogovým závislostem, zločinům, nehodám, neúspěchu ve škole, sociálním konfliktům, násilí, ekologickým katastrofám a podobně.

Prevence užívání návykových látek¹ je v širším smyslu slova definována jako intervence určená k zamezení či snížení výskytu, šíření

---

¹ *tento pojem upravuje trestní zákon v ust. § 89, odst. 17 - návykovou látkou se zde rozumí alkohol, omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky způsobitelné nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování.*

Omamné a psychotropní látky - jsou definovány v ust. § 2, zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách, ve znění pozdějších změn a doplňků, jako takové látky, u nichž vzniká nebezpečí chorobného návyku nebo psychických změn nebezpečných pro společnost nebo pro toho, kdo je opakovaně bez odborného dohledu užívá a jsou uvedeny v seznamech těchto látek.

škodlivých účinků užívání návykových látek.

Podle **WHO** (Světové zdravotnické organizace) se rozlišuje:

- **primární prevence**, tj. předcházení užití návykových látek osobami, které dosud s návykovou látkou nejsou v kontaktu; obvykle ztotožňovaná s prevencí bez dalšího přívlastku,
- **sekundární prevence**, tj. předcházení vzniku a rozvoje závislosti u osob, které již návykovou látku užívají; obvykle používána jako synonymum pro poradenství a léčení,
- **terciární prevence**, tj. předcházení vážnému či trvalému zdravotnímu a sociálnímu poškození z užívání návykových látek.

1.4.1 Primární prevence, její cíle, metody, členění

Primární prevencí v nejširším pojetí lze nazvat všechny aktivity a činy, které mají za cíl změnit názory, postoje a chování lidí tak, aby u nich nedošlo ke vzniku daného nežádoucího jevu - vzniku závislosti na návykových látkách, kriminálního chování, rasismu, atd. (Pracovní skupina Primární prevence Phare Twinning project "Drug Policy" Příloha č. III/1/8 Závěrečné zprávy č. III/1)

Primární prevence si klade za cíl odradit od prvního užití návykové látky, nebo alespoň co nejdéle odložit první kontakt s ní. Specifickým cílem je předcházet zvyšování užívání mezi rizikovou populací. Preventivní aktivity se mohou zaměřovat na celou populaci (např. využití masových médií), na komunitu (např. iniciativy a programy ve školách, zaměřené na většinu studentů a mladých lidí).

Primární prevence se může také zaměřovat na ohroženou populaci - jako jsou např. „děti ulice“ nebo „děti na ulici“, mladí lidé, kteří opustili školu, děti uživatelů návykových látek, atd.

V podstatě primární prevence obsahuje tyto hlavní složky:

- 1) vytváření povědomí a informovanosti o návykových látkách a o nepříznivých zdravotních a sociálních důsledcích, se zneužíváním návykových látek spojených,

- 2) podporu protidrogových postojů a norem,
- 3) posilování prosociálního chování v protikladu ke zneužívání návykových látek,
- 4) posilování jednotlivců i skupin v osvojování osobních a sociálních dovedností potřebných k rozvoji protidrogových postojů,
- 5) podporování zdravějších alternativ, tvořivého a naplňujícího chování a životního stylu bez návykových látek.

Primární prevence je efektivní, má-li odbornou veřejností definovanou úroveň poskytovaných služeb, která splňuje zásady efektivní primární prevence a umožňuje dosažení maximální kvality a efektivity preventivního působení.

Hlavními zásadami efektivní primární prevence jsou (Nešpor, Csémy, 1999):

- 1) **Komplexnost** - program se zaměřuje nejen na problematiku užívání legálních i nelegálních návykových látek a problematiku rizikového chování, ale i na rozvoj sociálních dovedností (schopnost čelit sociálnímu tlaku vrstevníků, komunikativní dovednosti, posilování sebevědomí, možnosti efektivního řešení problémů).
- 2) **Kontinuita** - důraz je kladen na zachování kontinuity uvnitř programu (jednotlivá témata na sebe navazují a vzájemně se doplňují) i vně programu (spolupráce s dalšími subjekty působícími v oblasti prevence užívání návykových látek).
- 3) **Práce s malou skupinou** - jednotlivé aktivity jsou realizovány se skupinou maximálně 30 účastníků. Ve školním prostředí maximálně s jednou třídou.
- 4) **Interaktivita** - program zahrnuje aktivní účast cílové skupiny s využitím různých forem práce.
- 5) **Flexibilita** - program reaguje na aktuální potřeby cílové skupiny, přizpůsobuje se novým trendům v oblasti drogové problematiky.
- 6) **Cílenost** - dílčí aktivity a zvolené metody jsou přizpůsobeny dané cílové skupině a jejím specifickým a potřebám.
- 7) **Teoretická a praktická připravenost realizátora** - pracovník realizující program má základní teoretické znalosti z oblasti drogové problematiky

a z problematiky rizikového chování a praktické dovednosti v práci s danou cílovou skupinou.

8) Možnost kontaktu v odborném zařízení - program nabízí v případě potřeby možnost kontaktu v odborném zařízení, v psychosociální síti služeb v daném regionu.

9) Důraz na kontext primární prevence - program je vytvořen na základě znalosti specifik a potřeb dané lokality, zahrnuje spolupráci s pedagogy, rodiči a nejbližším sociálním okolím cílové skupiny.

10) Nabídka pozitivních alternativ - program podporuje a nabízí aktivity vedoucí ke zdravému způsobu života bez návykových látek.

Primární prevenci dělíme na specifickou primární prevenci a primární prevenci nespecifickou.

1) Specifickou primární prevencí se rozumí takové aktivity, které se zaměřují přímo na „primární prevenci užívání návykových látek“, tzn., jedná se o programy zaměřené již specificky na určitou formu rizikového chování.

Explicitně se zaměřuje:

- Na určité cílové skupiny a snaží se hledat způsoby, jak předcházet výskytu určité specifické formy rizikového chování (užívání návykových látek), nebo alespoň posunout výskyt takového jevu do vyššího věku cílové skupiny a účinně tím snížit zdravotní nebo sociální dopady.
- Na určité handicapované nebo zranitelné cílové skupiny (z hlediska věku či jiného kritéria, relevantního k výskytu jevu, jemuž chceme předcházet).²

Právě jasná profilace těchto aktivit, (snaha působit selektivně, specificky) na určitou formu rizikového chování, je odlišuje od nespecifických programů. Specifičnost programů je tak dána nutností zaměřit se pouze na určité cílové skupiny, jevící se např. jako ohroženější či rizikovější než skupiny jiné.

---

² (srovn.: sekundární prevence kriminality)

Pro rozlišení specifické a nespecifické primární prevence využíváme tzv. „ekonomickou negativní definici“: programy specifické primární prevence užívání návykových látek jsou všechny takové programy, které by neexistovaly, kdyby neexistovaly problémy spojené s užíváním návykových látek, tj. tyto programy by za neexistence fenoménu drogové závislosti nevznikly a nebyly rozvíjeny.

2) *Nespecifickou primární prevencí* se rozumí veškeré aktivity podporující zdravý způsob života, které ale nemají přímou souvislost s užíváním návykových látek, tj. aktivity blízké daným věkovým skupinám, které by byly poskytovány i v případě, že by problém spojený s užíváním návykových látek neexistoval.

Jedná se tedy o aktivity, které obecně napomáhají snižovat riziko vzniku a rozvoje různých forem rizikového chování a zaměřují se spíše na protektivní faktory vzniku rizikového chování. Patří sem zájmové kroužky (jako např. kroužky při školách a školských zařízeních či lidových školách umění), dále sportovní aktivity (na všech úrovních), apod. Patří sem také programy zaměřené na zlepšení životního stylu. Všechny tyto programy by existovaly a byly žádoucí i v případě, kdyby tzv. drogový problém neexistoval, tj. bylo by i v takovém případě smysluplné tyto programy rozvíjet a podporovat.

Do nespecifické prevence patří také sebepoznávání, sebeúcta, zvládání sociálních rolí a vztahů, komunikace, předcházení a řešení problémů, asertivita, rozvíjení schopností a odpovídajících zájmů, včetně pohybu a sportu. Možná by se dalo říci, že sem patří vše, co napomáhá rozvíjet harmonickou osobnost jedince.

Zdravým způsobem života rozumíme takový způsob života, který zahrnuje aktivity podporující „stav úplné fyzické, psychické a sociální pohody“ (definice zdraví dle WHO). Zdravý způsob života je nezbytnou součástí prevence užívání návykových látek a možných souvisejících sociálně patologických jevů.

Cílem primární prevence užívání návykových látek je, aby co nejméně lidí mělo problémy s drogami. Je určena lidem, kteří drogy zatím neberou, ale mohli by v budoucnosti začít. Je to vlastně téměř celá populace dětí.

Cílem konkrétního programu primární prevence je pak, aby cílová skupina získala znalosti, dovednosti a postoje podporující zdravý životní styl, a aby tyto přednosti dokázala uplatnit ve svém chování, nejen v době realizace programu, ale i v budoucnosti.

Cíle primární prevence dle věku cílové skupiny:

1) Předškolní věk (3-6 let) - cílem primární prevence v předškolním věku je zakotvit zdraví, jako důležitou životní hodnotu, kterou je třeba chránit. Uvědomovat si možná nebezpečí a možnosti, jak se těmto nebezpečím vyhnout. Součástí primární prevence v tomto věku je podpora vytváření zdravých sociálních vztahů mimo rodinu.

2) Mladší školní věk (6-12 let) - cílem primární prevence v tomto věku je prohlubovat dovednosti, jak chránit své zdraví a rozvíjet sociální dovednosti. Zároveň předat jednoznačné informace o škodlivosti alkoholu a tabáku, včetně vymezení základních pravidel týkajících se užívání těchto látek.

3) Starší školní věk (12-15 let) - cílem primární prevence ve starším školním věku je rozvoj sociálních dovedností, především v navazování zdravých vztahů mimo rodinu, ve schopnosti čelit sociálnímu tlaku, dovednosti rozhodovat se, efektivně řešit konflikty, apod. Zásadní místo zde mají specifické programy primární prevence zaměřené na problematiku návykových látek, jejich účinky a rizika, tj. vytvořit povědomí o drogách – o nepříznivých zdravotních a sociálních důsledcích spojených s užíváním návykových látek.

4) Mládež (15-18 let) - cílem primární prevence v tomto věku je podpořit protidrogové postoje a normy, nabízet pozitivní alternativy trávení volného času, seznámit s možnostmi řešení obtížných situací, včetně možností, kam se obrátit v případě problémů spojených s užíváním návykových látek.

5) Dospělá populace - cílem primární prevence u dospělé populace je podávání objektivních informací z oblasti drogové problematiky a odbourávání mýtů spojených s užíváním návykových látek.

1.4.2 Sekundární prevence

Sekundární prevence je zaměřena na předcházení vzniku, rozvoji a přetrvávání závislosti u osob, které již drogu užívají nebo se na ní stali

závislymi. Obvykle je používána jako souborný název pro časnou intervenci, poradenství a léčbu.

Sekundárně preventivní aktivity mají co nejvíce zabránit zdravotním, psychickým, sociálním i ekonomickým škodám.

Časná intervence - intervence poskytovaná osobám s počínajícími emočními problémy nebo problémy v chování, které by mohly souviset s užíváním návykových látek. Probíhá nejčastěji ve školním prostředí, kde jejím podnětem je např. zhoršení školního prospěchu či kázeňské problémy. Jejím nositelem musí být informovaný pedagog s dostatečnými osobními kvalitami. Dalším prostředím pro časnou intervenci může být např. ordinace praktického lékaře nebo pedagogicko-psychologická poradna.

Cílem je získat porozumění problému - „náhled“, poskytnout podporu, motivovat ke změně, případně zprostředkovat odbornou péči co nejdříve, což zlepšuje výsledky léčby.

Léčbu je možné vymezit jako odbornou, cílenou a strukturovanou práci s pacientem či klientem, která vychází z bio-psycho-sociálního modelu. Jako „léčbu“ tudíž označujeme i odborné programy mimo rámec zdravotnictví. Při léčbě je užívána řada metod a přístupů v různé kombinaci.

Cílem léčby je prostřednictvím celé škály intervencí dosáhnout abstinence nebo redukce užívání návykových látek, snížit frekvenci a závažnost relapsu (relapsem se rozumí „návrat k užívání návykových látek po období abstinence, často doprovázený návratem příznaků závislosti. Bývá doprovázen souborem příznaků označovaných jako „syndrom porušení abstinence (deprese, pocit viny, rezignace, hněv). Někteří autoři rozlišují relaps a laps („uklouznutí“ – jednorázové užití návykové látky po období abstinence) (Kalina, 2001), zapojit klienty do produktivního života v rodině, v práci a ve společnosti a zvýšit tak kvalitu jejich života na nejvyšší možnou míru.

Léčení užívá řady metod a přístupů: farmakoterapie, psychoterapie, rodinná terapie, socioterapie. Podle typu rozlišujeme léčbu na ambulantní, ústavní a rezidenční (podle způsobu organizace léčby) a podle délky léčby, na krátkodobou (kratší než 3 měsíce), střednědobou (3 – 6 měsíců) a dlouhodobou (zpravidla v trvání 1 roku).

1.4.3 Terciární prevence

Smyslem terciární prevence je předcházení vážnému nebo trvalému zdravotnímu a sociálnímu poškození z užívání návykových látek.

V tomto smyslu je terciární prevencí:

- 1) **resocializace** - sociální rehabilitace u klientů, kteří prošli léčbou vedoucí k abstinenci, nebo se zapojili do substituční léčby a abstinují od nelegálních návykových látek,
- 2) intervence u klientů, kteří aktuálně drogy užívají a nejsou rozhodnutí užívání zanechat, souborně zvaná **Harm Reduction** (redukce rizik) - zaměřuje se především na snížení zdravotních rizik, zejména přenos infekčních nemocí při nitrožilním užívání návykových látek.

Resocializace je proces znovuzачlenění jedince do společnosti. V institucionalizované podobě má resocializace osob závislých na návykových látkách řadu forem – od pracovní terapie po chráněné dílny, od sociálního poradenství po socioterapeutické kluby, od výuky sociálních dovedností po rekvalifikační programy, apod. Zatímco léčba a rehabilitace se zaměřuje na somatická a psychická poškození, resocializace umožňuje získání potřebných sociálních znalostí a dovedností. Hranice mezi léčbou, rehabilitací a resocializací je otevřená. Všechny tři typy intervencí spolu úzce souvisí a vzájemně se podmiňují.

Dříve byly resocializační programy vnímány jako služba následující po léčbě. Příslušné služby je však potřebné poskytovat jak aktivním uživatelům návykových látek, tak lidem se substituční léčbou, stejně jako lidem v „abstinenčních“ programech.

Jako **Harm Reduction** (HR) se označují přístupy snižování či minimalizace poškození návykovými látkami u osob, které v současnosti návykové látky užívají a nejsou motivovány k tomu, aby užívání zanechaly. HR se snaží minimalizovat, omezit či zmírnit riziko infekcí, které se šíří sdílením injekčního náčiní při nitrožilní aplikaci návykových látek a nechráněným pohlavním stykem.

Mezi nejznámější postupy používané v HR patří výměna použitého injekčního náčiní za sterilní, poskytování informací (o možnostech léčby

nebo jiné odborné pomoci), kontaktní (situační) poradenství a edukace o rizicích. V širším pohledu lze také pod HR zahrnout i substituční léčbu. Do problematiky HR patří také, v současné době diskutované, aplikační místnosti – tzv. „šlehárny“.

HR se provádí buď přímo v terénu (terénní programy - streetwork) nebo v nízkoprahových kontaktních centrech.

Substituční léčba je standardním léčebným postupem, který ovšem svou charakteristikou patří spíše do postupů Harm Reduction. Jedná se o časově neomezenou udržovací terapii, která odkládá splnění konečného cíle, tj. trvalé a důsledné abstinence, na dobu, kdy bude pacient objektivně i subjektivně schopen abstinenci orientovanou léčbu podstoupit.

Při aplikaci substituce je rizikové užívání původní návykové látky nahrazeno lékařsky předepsaným užíváním látky s podobnými účinky a vlastnostmi, ale s menšími zdravotními riziky. Zpravidla se vztahuje k závislostem na opioidech, které jsou nahrazeny metadonem, subutexem (buprenorfin) a nebo suboxonem (buprenorfin s příměsí naloxonu).

Substituční léčba by měla být doprovázena poradenstvím, psychoterapií a nebo socioterapií. Ovšem terapeutická složka substituční léčby zvyšuje práh dosažitelnosti pro některé klienty, a tak je od ní v konkrétních případech upouštěno a programy jsou nastaveny dle potřeb a možností klientů.³

---

³ *Smysl činností HR, úspěchy principů snižování sociálních rizik, lze velmi jednoduše dokázat na výsledcích „Průřezové dotazníkové studie o uživatelích návykových látek v hl. m. Praze“ (Sekce HR, Protidrogová komise Rady HMP, 2008), kdy jako hlavní finanční příjem uvedlo 54% klientů výdělečnou práci (na řádnou pracovní smlouvu, brigády nebo práce „na černo“) a 24% klientů jako hlavní finanční příjem mělo další „legální zdroj finančních prostředků“ – sociální dávky.*

Bezprostředně s tím souvisí i fakt, že naprostá většina (64%) klientů uvedla jako své bydliště byt se sociálním zázemím a byt bez sociálního zázemí uvedla jako své bydliště 21% klientů. „Pouze“ 15% klientů bylo „bez domova“.

1.5 Porovnání jednotlivých teoretických východisek

V obecné rovině jsou nedostatky nalezené v resortních koncepcích následující:

- a) Neexistence jednotné představy (střešního rámce) systému koordinace (popis funkčně propojeného systému preventivních aktivit na všech úrovních) pravděpodobně vede k neodlišení cílových skupin a k nim přiřazených specifických preventivních programů a kompetencí resortů. To pravděpodobně vede ke vzniku několika koncepčních materiálů (jednotlivých resortů), které nejsou vždy zcela kompatibilní, nenavazují na sebe a místo vzájemného doplnění se často překrývají.
- b) Žádná z analyzovaných strategií resortů neobsahuje a nezabývá se svojí rolí a pozicí v systému primární prevence jako celku, tj. hranicemi vůči ostatním, návazností na ostatní, naznačenými směry a způsoby kooperace atd.
- c) Není jasně zakotven vztah k centrálnímu článku řízení a koordinace aktivit v oblasti primární prevence. Každý zapojený resort tak víceméně po své linii vytváří a rozvíjí svoji představu o způsobu provádění primární prevence a nezabývá se konkrétní podobou vztahu k centrálnímu řízení a vedení systému primární prevence, který garantuje a prosazuje stát. („Souhrnná zpráva z analýzy potřeb v oblasti primární prevence užívání návykových látek“, TWINNING PROJECT „Drug Policy“, Pracovní skupina: Primární prevence, Component 3, 2002)

Jak vyplývá z výše uvedeného, je v zájmu efektivního vynakládání (nemalých) finančních prostředků na primární prevenci, nutné vytvořit řídicí a koordinační centrum primární prevence (alespoň v jednotlivých regionech – v tomto případě hovořím o území hl. m. Prahy). Toto „centrum“ prevence by mělo zajišťovat koordinační a metodickou činnost pro oblast primární prevence rizikového chování na území hlavního města Prahy. Do této činnosti by měla být především zařazena koordinace preventivních programů a jejich poskytovatelů, monitoring, hodnocení kvality a efektivity, zlepšování a vývoj preventivních programů, výchova, vzdělávání a poskytování informačního

servisu, propagace a popularizace prevence, podíl při získávání finančních prostředků, konzultační a poradenská činnost v oboru, rozvíjení a podporování spolupráce mezi poskytovateli jednotlivých preventivních programů.

tabulka srovnávající cílové skupiny pro jednotlivé úrovně prevence

sociální prevence kriminality	cílová skupina	prevence sociálně patologických jevů	
primární prevence	<i>celá společnost (její instituce, jednotlivci), ještě nezasažená nežádoucím jevem</i>	nespecifická	primární prevence
sekundární prevence	<i>jedinci již ohrožení nežádoucím jevem</i>	specifická	
terciární prevence	<i>společnost a jedinci zasažení nežádoucím jevem</i>	sekundární prevence	
		terciární prevence	

2. Preventivní aktivity realizované z jednotlivých úrovní

V „praktické“ primární prevenci rizikového chování (sociálně patologických jevů) dochází z pohledu systému k určité „vícekolejnosti“ při realizaci konkrétní preventivní politiky.

2.1 Systém prevence užívání návykových látek v ČR

Užívání návykových látek je jedním z vážných společenských problémů nejen v České republice, ale v celém světě. Proto vláda České republiky již v roce 1993 položila základy národní protidrogové politiky, které dále rozvíjí a aktualizuje.

Vláda se svou protidrogovou politikou hlásí k mezinárodním úmluvám OSN o drogách, k „Politické deklaraci o základních principech snižování poptávky po drogách“ Zvláštního zasedání Valného shromáždění OSN z června 1998, k „Amsterdamské úmluvě Evropského společenství“, k závěrům „Dublinské konference o podobě budoucí protidrogové strategie EU – Cesta vpřed“ z května 2004 a k programu WHO „Zdraví pro všechny v 21. století“.

V oblasti prevence užívání návykových látek včetně alkoholu a tabákových výrobků si koordinační činnost vyčlenila vláda, ustanovením § 18, zákona č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami.

Vláda ČR jako svůj poradní a koordinační orgán v otázkách protidrogové politiky si zřídila „Radu vlády pro koordinaci protidrogové politiky“. Tato původně vznikla jako „Meziresortní protidrogová komise“, kterou vláda zřídila 18. srpna 1993 Usnesením č. 446. Podle statutu schváleného 26. září 2001 byl změněn název takto: „Rada vlády – Meziresortní protidrogová komise“. Nynější název byl schválen 19. června 2002 Usnesením č. 643.

Vláda České republiky schválila dne 22. prosince 2004 svým Usnesením č.1305/2004 Národní strategii protidrogové politiky na období

2005 - 2009. Tato strategie je zásadním dokumentem protidrogové politiky pro dané období, který definuje:

- 1) základní východiska, směry a odpovědnosti subjektů při řešení problému návykových látek,
- 2) hlavní dva cíle na období 2005 - 2009 zajišťující vyvážený přístup v řešení problematiky drog:
  - a) potírat organizovaný zločin zapojený do nezákonného nakládání s drogami a vymáhat dodržování zákonů ve vztahu k distribuci legálních návykových látek,
  - b) snížit užívání všech typů návykových látek a potencionální rizika a škody, které mohou jednotlivcům a společnosti v důsledku jejich užívání nastat.

Základním nástrojem realizace „Národní strategie“ je Akční plán realizace Národní strategie protidrogové politiky na období 2007 až 2009, který stanovuje v daných oblastech konkrétní cíle, činnosti k jejich naplnění, zodpovědnosti, termíny a ukazatele jejich plnění.

Akční plán realizace Národní strategie protidrogové politiky na období 2007 až 2009 byl schválen Usnesením vlády ČR č. 845 ze dne 25. července 2007.

Gestorem za oblast primární prevence je tímto „Akčním plánem“ určena osobně ministryně školství, mládeže a tělovýchovy.

Jako základní cíle v oblasti primární prevence bylo stanoveno následující:

- 1) Fungující a účinná koordinace primární prevence rizikového chování s jasně vymezenými kompetencemi subjektů.
- 2) Dostupné, kvalitní a efektivní programy primární prevence.
- 3) Dostupné programy cílené primární prevence a včasné intervence⁴ zaměřené na nejvíce ohrožené cílové skupiny.
- 4) Jednotný sběr dat v oblasti primární prevence.
- 5) Účinná právní opatření v oblasti primární prevence rizikového chování.

---

⁴ často zaměňováno s termínem „časná intervence“, který je uveden v Mezioborovém glosáři pojmů z oblasti drog a drogových závislostí (Kalina 2001)

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR (dále jen MŠMT) má stěžejní podíl v primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v České republice. V oblasti protidrogové primární prevence bylo ministerstvo Usnesením vlády č. 549/2003, o posílení národní protidrogové politiky, pověřeno koordinací primární protidrogové prevence na meziresortní úrovni.

Základními cíli z pohledu MŠMT ČR v primární prevenci SPJ na období 2009 - 2012 jsou:

- *výchova ke zdravému životnímu stylu,*
- *rozvoj a podpora sociálních kompetencí,*
- *zkvalitnění koordinace a kontroly specifické primární prevence napříč resorty a tím dosáhnout vyšší kvality a efektivity prováděných programů.*

System prevence užívání návykových látek v hl. m. Praze

Praha buduje síť zařízení protidrogové prevence a léčebné péče systematicky od počátku 90. let minulého století a to v celé její šíři. Tato síť služeb zahrnuje komplexní spektrum, od nízkoprahových kontaktních zařízení, terénních programů, střednědobé i dlouhodobé léčby a následné resocializace, včetně primární prevence užívání návykových látek v oblasti základního a středního školství a místních komunit.

Hlavní město Praha každý rok uvolňuje ve svém rozpočtu finanční částku na projekty specifické protidrogové prevence, které pomáhají řešit problémy související s užíváním návykových látek na území města. V souladu s přijatým „Strategickým plánem protidrogové politiky hlavního města Prahy pro období 2008 až 2012“, jsou každý rok platnosti tohoto materiálu stanovována témata pro vypsání výběrových řízení na finanční dotace pro projekty specifické protidrogové prevence.

Hlavní město Praha přijímá prostřednictvím svého „Strategického plánu“ taková opatření, která povedou ke snížení nabídky, dostupnosti drog a poptávky po nich. Vyvážené snižování nabídky i poptávky po nelegálních návykových látkách jsou klíčovými strategiemi efektivního ovlivňování

drogové scény. Základem protidrogové politiky je vyváženost přístupu, snižování nabídky drog - oblast represe a snižování poptávky po drogách - oblast prevence.

V oblasti snižování poptávky Praha podporuje potřebné aktivity vedoucí k její redukci, s hlavním důrazem na aktivity primární prevence, ale také léčbu závislostí, resocializační programy a činnosti napomáhající minimalizaci zdravotních rizik u problémových uživatelů návykových látek.

V zajišťování primární prevence považuje hlavní město Praha za nezbytné přenést část působnosti na městské části Praha 1 až 22, zejména z toho důvodu, že je nutné přihlížet k lokálním specifickým podmínkám a potřebám.

Tím je zajištěna větší efektivita programu a snadnější možnost zpětné kontroly využití finančních prostředků. Významnou roli v primární protidrogové prevenci má místní společenství s vazbou na prostředí, rodinu a úřady městských částí, především tvorbou a rozšiřováním nabídek preventivních, volnočasových a sportovních programů pro děti a mládež.

V rámci realizace protidrogové politiky hl. m. Prahy spolupracuje protidrogová koordinátorka hl. m. Prahy:

1. se státními institucemi

- a) Meziřezortní protidrogová komise Úřadu vlády ČR
- b) Policie ČR
- c) Ministerstvo zdravotnictví ČR
- d) Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR
- e) Ministerstvo vnitra ČR
- f) Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR
- g) Ministerstvo spravedlnosti ČR
- h) Ministerstvo obrany ČR
- i) Ministerstvo financí ČR
- j) Hygienická stanice hl. m. Prahy
- k) organizace, které se zabývají prevencí, léčbou a resocializační péčí v oblasti drogových závislostí

2. s městskými organizacemi

- a) Městské centrum sociálních služeb a prevence hlavního města Prahy
- b) Útvar prevence Městské policie hlavního města Prahy
- c) Městská hygienická stanice

3. v rámci Magistrátu hlavního města Prahy

- a) Odbor mládeže a tělovýchovy
- b) Odbor školství
- c) Odbor sociální péče a zdravotnictví
- d) koordinátorka prevence kriminality
- e) romská koordinátorka
- f) koordinátor pro záležitosti národnostních menšin

4. s nestátními organizacemi, které se zabývají prevencí, léčbou a resocializační péčí v oblasti drogových závislostí.

Hlavní cíl „Strategického plánu“ je stanoven v kontextu vyváženého přístupu tří základních strategií - snižování nabídky drog, snižování poptávky po drogách a snižování potencionálních rizik spojených s užíváním drog. Hlavní cíl krajské strategie je:

Snížit užívání všech typů drog a potencionální rizika a škody, které mohou jednotlivcům a společnosti v důsledku jejich užívání nastat za použití 4 strategií:

- 1) specifické primární prevence,
- 2) léčby a resocializace,
- 3) snižování rizik,
- 4) snižování dostupnosti.

Specifické cíle “Strategie“ jsou stanoveny:

- 1) Stabilizování případně snížení počtu problémových uživatelů drog.
- 2) Důraz na oddálení experimentování a příležitostného užívání legálních i nelegálních drog a důraz na zdravý způsob života bez drog.
- 3) Zvýšit dostupnost chybějících služeb nebo stávající modifikovat tak, aby se zvýšila dostupnost pro širokou klientelu, zvýšila se jejich profesionální úroveň a společenská prestiž.

- 4) Zvyšovat kvalitu života uživatelů všech typů drog, jejich rodičů a blízkých prostřednictvím zajištění dostupnosti všech typů péče založené na komplexním přístupu k osobnosti klienta/pacienta. S tím je spojeno též zvyšování kvality života poskytovatelů (zahrnuje i oblast prevence – pedagogy a žáky) služeb prostřednictvím adekvátních pracovních možností a prestiže profese v oboru adiktologie. Tato oblast je zatím značně opomíjená.
- 5) Zvyšovat odbornou úroveň protidrogových koordinátorů městských částí, poskytovatelů služeb, vytvářet synergický efekt a podporovat vzájemnou dobrou spolupráci založenou na komunikaci.
- 6) Zvyšovat odbornou úroveň obvodních a školních metodiků prevence rizikového chování u dětí a mládeže.
- 7) Vytvářet vhodné ekonomické a organizační podmínky pro poskytovatele služeb a předcházet úniku kvalifikovaných odborníků.

2.2 Systém prevence kriminality v ČR

Prevenci kriminality se u nás před rokem 1989 nevěnovala dostatečná pozornost. Důvodem byla především nevyváženost tehdejší trestní politiky, která preferovala jednoznačně represivní přístup. Současný pohled na prevenci kriminality lze shrnout následovně:

- 1) kriminalitě je lépe předcházet, než nadměrně užívat represivních opatření, přičemž systém trestů a systém prevence by měl být v rovnováze,
- 2) za prevenci kriminality je v různé míře odpovědná celá společnost, od orgánů státní správy, přes samosprávu až po jedince,
- 3) bez multidisciplinárního přístupu nelze kriminalitu kontrolovat, nebo redukovat,
- 4) preventivní programy musí být komplexní, kontrolované, cílené a dlouhodobé,
- 5) preventivní aktivity musí směřovat přímo k subjektům prevence na místní úrovni a musí být přizpůsobeny situaci v místě.

Za koordinaci aktivit v oblasti prevence kriminality je v současné době odpovědný „Republikový výbor pro prevenci kriminality“, který je meziresortním iniciační, koordinačním a metodickým orgánem zřízeným při Ministerstvu vnitra ČR na základě Usnesení vlády č. 617, ze dne 3. listopadu 1993. Předmětem činnosti „Republikového výboru“ je vytváření koncepce preventivní politiky vlády České republiky na meziresortní úrovni a její konkretizace na úrovni místní. Současně nese gesci za zpracování materiálů pro jednání vlády České republiky z oblasti prevence kriminality.

Schvaluje žádosti o dotace na projekty prevence kriminality předložené městy, včetně výše finančních prostředků z kapitoly Všeobecná pokladní správa státního rozpočtu.

Republikový výbor má 20 členů. Předsedou Republikového výboru je ministr vnitra, výkonným místopředsedou je 1. náměstek ministra vnitra. Činnost sekretariátu zajišťuje Odbor prevence kriminality Ministerstva vnitra. V Republikovém výboru je zastoupeno

- Ministerstvo dopravy
- Ministerstvo financí
- Ministerstvo obrany
- Ministerstvo práce a sociálních věcí
- Ministerstvo pro místní rozvoj
- Ministerstvo spravedlnosti
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
- Ministerstvo vnitra
- Ministerstvo zdravotnictví
- Nejvyšší státní zastupitelství
- Policejní prezidium
- Generální ředitelství cel
- Generální ředitelství vězeňské služby
- Institut pro kriminologii a sociální prevenci
- Správa služeb zaměstnanosti Ministerstva práce a sociálních věcí
- Rada vlády ČR pro záležitosti romské komunity
- Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky
- Probační a mediační služba

V České republice je prevence kriminality organizována na třech úrovních:

- 1) **Na meziresortní úrovni** - těžiště meziresortní spolupráce spočívá ve vytváření preventivní politiky vlády ve vztahu k tradiční (obecné) kriminalitě a koordinace preventivních činností jednotlivých resortů zastoupených v Republikovém výboru pro prevenci kriminality a podněcování aktivit nových.
- 2) **Na rezortní úrovni** - programy prevence kriminality vycházejí z věcné působnosti jednotlivých ministerstev, obohacují jejich běžné činnosti o nové prvky a přístupy a ovlivňují tvorbu příslušné legislativy.
- 3) **Na místní úrovni** - do níž jsou zapojeny orgány veřejné správy, policie, nevládní organizace a další instituce působící v obcích. Podstatou systému prevence kriminality na místní úrovni je optimální rozložení působnosti v oblastech sociální a situační prevence s ohledem na místní situaci, potřeby i možnosti.

Z hlediska účinnosti jsou nejefektivnější programy prevence kriminality na místní úrovni. Představují systém metodické, koncepční a finanční podpory ze strany ústředních orgánů státní správy a samosprávy a podpory vzniku programů prevence kriminality ve městech a obcích zatížených vysokou mírou kriminality a dalšími kriminálně rizikovými jevy.

Podstatou těchto programů je součinnost orgánů státní správy, samosprávy, policie a nestátních neziskových organizací. Záběr programu je podmíněn místní situací v oblasti vývoje sociálně patologických jevů, potřebami, zájmem a schopnostmi lidí a finančními prostředky.

Systém prevence kriminality v hlavním městě Praze

Podstatou organizace preventivního systému na místní úrovni je optimální rozložení působnosti v oblastech sociální a situační prevence s ohledem na místní situaci, potřeby a možnosti. Za přípravu a praktickou realizaci programu prevence kriminality na místní úrovni, na území hlavního města Prahy, nese zodpovědnost Zastupitelstvo hlavního města Prahy.

Usnesením ZHMP č. 20/17 ze dne 30. října 2008, byla přijata „Koncepce prevence kriminality hlavního města Prahy na léta 2009 až 2012“.

Prioritou je, dle této „Koncepce“, komplexní řešení prevence kriminality na území hlavního města Prahy, tvorba specificky zaměřených a vnitřně provázaných programů, projektů vedoucích k informačnímu propojení a integraci sociálních a krizových služeb. Zároveň je důležitým cílem získávat v rámci mezinárodní spolupráce zkušenosti v zahraničí, se zaměřením na zvyšování bezpečnosti a pocitu bezpečí obyvatel i návštěvníků hlavního města Prahy.

Hlavní město Praha zajišťuje od roku 1997 výstavbu a provoz Městského kamerového systému hlavního města Prahy (dále jen „MKS“) s cílem zvýšit bezpečnost občanů a návštěvníků hlavního města Prahy. MKS je budován jako technicky otevřený metropolitní systém schopný vytvořit integrovaný systém s využitím kamer dalších provozovatelů kamerových systémů.

Cílem preventivní politiky hlavního města Prahy je:

- snižování rozsahu a závažnosti kriminality,
- minimalizace podmínek umožňujících páčání kriminality,
- zvyšování pocitu bezpečí občanů a návštěvníků hlavního města Prahy,
- začleňování prevence kriminality do priorit dalších oblastí řízení a organizace města,
- posilování právního vědomí společnosti.

Systém prevence kriminality na území hlavního města Prahy je založen na dvou úrovních:

- Hlavní město Praha.
- Městské části Praha 1 - 22.

Úrovně se liší teritoriálním vymezením, typem realizátorů projektů, mírou kompetencí partnerů. Liší se také nároky na personální obsazení a na míru zapojení a odpovědnosti zúčastněných subjektů. Systém prevence kriminality realizovaný na krajské a městské úrovni spojuje při zajišťování oblastí veřejného pořádku státní správu, samosprávu, včetně Městské policie hl. m. Prahy, Policie ČR, nestátní neziskové organizace, komerční subjekty a občany. Krajská úroveň umožňuje aplikovat nové mechanismy komunikace

a spolupráce a nalézat optimální rozdělení rolí v oblasti prevence kriminality a zvyšování bezpečnosti.

Úkolem úrovně hlavního města Prahy je přenesení preventivních politik státu na úroveň hlavního města Prahy. Na této úrovni je prioritním úkolem iniciovat a podporovat rozvoj preventivních aktivit v oblasti sociální i situační prevence jak na úrovni hlavního města Prahy, tak i na úrovni městských částí Praha 1 - 22.

Úkolem úrovně městských částí Praha 1 - 22 je zřízení funkce koordinátora (manažera) prevence kriminality a zpracování vlastního programu prevence kriminality. Cílem na této úrovni je též vytvoření stabilního systému prevence kriminality a zvyšování pocitu bezpečí občanů na jednotlivých městských částech.

Na úrovni hlavního města Prahy je činnost Městské policie hl. m. Prahy směřována na řešení problémů a potřeb celoměstského charakteru. Zaměřuje se na vzájemnou komunikaci se všemi kategoriemi občanů, pro které je důležitá dostupnost informací o možnostech a způsobech ochrany před nejčastěji se vyskytujícími druhy kriminality a sociálně patologických jevů. Jde především o preventivní aktivity v oblasti sociální i situační prevence na úrovni primární a sekundární prevence. Stěžejní náplní je přednášková činnost ve školských zařízeních a subjektech zabývajících se volnočasovými aktivitami dětí a mládeže.

Městská policie hl. m. Prahy je dle „Koncepce prevence kriminality hlavního města Prahy“ odborným realizátorem následujících aktivit:

- práce s mládeží,
- informování občanů,
- vzdělávání,
- prevence kriminality mládeže prostřednictvím zavádění „Systému včasné intervence“.

2.3 Preventivní aktivity státní správy

Preventivní činnost z úrovně státní správy má především metodický, koordinační a zejména dotační charakter. Mezi hlavní úkoly státní správy v oblasti prevence patří především podíl na financování preventivních programů a kontrolu účelného využití těchto finančních prostředků.

Útvar prevence Městské policie hl. m. Prahy spolupracuje s Probační a mediační službou při tvorbě a zajištění vhodných programů pro mladistvé, která lze se souhlasem mladistvého uložit už v rámci přípravného řízení. Výsledek této činnosti, je poté zohledňován i v dalším průběhu řízení.

Probační a mediační služba

Jedním z orgánů státní správy, který se podílí přímo na preventivní činnosti je Probační a mediační služba, které byla zřízena na základě zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě.

Probační a mediační služba (dále jen PMS) usiluje o zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností a současně organizuje a zajišťuje efektivní a důstojný výkon alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy poškozených, ochranu společnosti a prevenci kriminality. PMS ČR představuje novou instituci na poli trestní politiky, vychází ze součinnosti dvou profesí – sociální práce a práva, zejména trestního. Vyváženým propojením obou se vytváří nová multidisciplinární profese v systému trestní justice.

Cíle činnosti PMS:

Integrace pachatele – začlenění obviněného resp. pachatele do života společnosti bez dalšího porušování zákonů. Integrace je proces, který směřuje k obnovení respektu obviněného k právnímu stavu společnosti, jeho uplatnění a seberealizaci.

Participace poškozeného – zapojení poškozeného do „procesu“ vlastního odškodnění, o obnovení jeho pocitu bezpečí, integrity a důvěry ve spravedlnost.

Obnovení pocitů důvěry v systém spravedlnosti

Ochrana společnosti – účinným řešením konfliktních a rizikových stavů spojených s trestním řízením a efektivním zajištěním realizace uložených alternativních trestů a opatření. (Kraus, 2008)

Jako příklad dobré praxe lze uvést ***Projekt MENTOR***. „Mentor“ je speciální služba, jejímž hlavním účelem je snížit rizika recidivy a sociálního vyloučení u romských klientů PMS ČR, kterým byl uložen alternativní trest či opatření. Cílem je zvýšit pravděpodobnost, že tito klienti splní podmínky alternativního trestu nebo opatření a nebude jim uložen trest odnětí svobody. Služba Mentor napomáhá k efektivnější práci s výše zmíněnými klienty, k posílení jejich právního vědomí a schopnosti uvědomit si závažnost situace, ve které se nacházejí, a k získání dovedností tuto situaci řešit.

Jedná se o terénní práci romských mentorů s klienty založené na oboustranně dobrovolné spolupráci. Mezi základní principy mentoringu patří podpora a doprovázení klienta, zvyšování jeho kompetencí a efektivity, hledání zdrojů a nasměrování klienta k osobnímu rozvoji a ke schopnosti řešit vlastní problémy. Kvalitu poskytované služby zajišťují pravidelné supervize mentorů, realizované zkušenými odborníky. Úspěšnost mentora spočívá v jazykové a kulturní blízkosti s klientem, v detailní znalosti romské komunity, ve schopnosti navázat s klientem kontakt, udržet si jeho důvěru a v neposlední řadě působit v rámci komunity jako pozitivní vzor. Romský mentor je prostředníkem mezi klientem a PMS ČR, případně dalšími státními institucemi, často se klientovi věnuje dlouhodobě a pomáhá mu řešit i další problémy, související s hledáním zaměstnání, bydlení, řešením zadluženosti apod.

PMS ČR žádá o pomoc mentora v případě klientů, kteří s PMS ČR spolupracují obtížně nebo vůbec nezareagovali na výzvu PMS ČR. V takovém případě hrozí klientovi přeměna alternativního trestu nebo opatření na výkon trestu odnětí svobody. Služba mentora je tedy vnímána jako poslední možnost pro klienta, aby od člověka, který je mu blízký jazykem a kulturou, dostal vysvětlení, co mu hrozí a jak situaci ještě obrátit.

Služba Mentor je využívána pracovníky PMS ČR také pro klienty, kteří sice spolupracují, ale riziko sociální exkluze je velmi vysoké. Jedná se

například o dlouhodobě nezaměstnané klienty, klienty žijící v sociálně vyloučené lokalitě apod.

Pracovníci PMS ČR využívají služeb mentora také při uložení dohledu probačního úředníka podle zákona 218/2003 Sb. Služba je využívána např. i v případě, kdy mladistvý spolupracuje, ale rodiče selhávají ve výchově, neadekvátně ho omlouvají ze školní výuky (nepodporují jeho školní docházku), rodina žije v sociálně vyloučené oblasti a nekontroluje volný čas dítěte.

Při procesu přípravy podkladů v přípravném řízení je mentor vedle klienta, pracovníků OSPOD nebo školy zdrojem informací sloužících k vyhodnocení rizik, jež obvykle vyústí v návrh možných kroků snižujících riziko opakování trestní události a jsou v rámci zprávy před rozhodnutím definovány do podoby návrhu možných kroků, které je schopna PMS ČR v rámci svých možností realizovat. Činnost mentorů v přípravném řízení není pouze o prvním kontaktu a nabídce možného řešení, ale o motivaci aktivně trestní událost řešit a následně dostát společně dojednaným dohodám (vydělat si na náhradu škody apod.)“

2.4 Preventivní aktivity NNO

Nestátní neziskové organizace (dále jen NNO) jsou zpravidla právnické osoby, které nebyly založeny za účelem vytváření zisku, ale za účelem činnosti veřejně (obecně) prospěšného charakteru. Zisk samozřejmě mohou vytvořit, ale musí být opět reinvestován do původního účelu organizace.

NNO realizující svou činnost v prevenci jsou většinou občanská sdružení nebo obecně prospěšné společnosti. V rámci sítě poskytovatelů služeb protidrogové prevence na území hl. m. Prahy plní naprosto nezastupitelnou úlohu. V primární prevenci je jejich dominance narušena pouze vlastní činností škol, preventivními aktivitami Policie ČR a Městské policie hl. m. Prahy. V ostatních typech prevence (sekundární a terciární) je jejich činnost naprosto nezastupitelná.

V rámci primární prevence Městská policie hl. m. Prahy spolupracuje např. s o. s. Prev-Centrum, které v rámci primární prevence zajišťuje komplexní služby v prevenci užívání návykových látek a dalších forem rizikového chování. Tato spolupráce je zaměřena především na koncepční a metodickou spolupráci.

Při praktické realizaci preventivních projektů dlouhodobě spolupracuje Městská policie hl. m. Prahy s Fondem ohrožených dětí, přesněji se zařízeními typu Klokánek. Tato spolupráce je celoroční, zaměřená na specifickou primární prevenci a rozšířena o výuku práce na výpočetní technice. V rámci této celoroční práce jsou mezi dětmi vybíráni nejlepší a nejaktivnější na sportovní pobyt v přírodě, který probíhá dvakrát ročně. První pobyt je organizován v zimních měsících se zaměřením na zimní sporty a volnočasové aktivity v zimním období. Druhý pobyt probíhá v posledních jarních měsících a je zaměřen na různé druhy sportů (turistika, cykloturistika, vodáctví) a různé volnočasové aktivity letního období. Personálně jsou tyto pobyty realizovány výhradně pracovníky Útvaru prevence MP hl. m. Prahy, jejichž odbornost v oblasti volnočasových a sportovních aktivit je zajištěna dalším vzděláváním (akreditované programy „instruktor sportovní aktivit“ a „instruktor lyžování“).

Organizované pobyty pro výše uvedené skupiny dětí nabízejí zajímavou náplň volného času, která má napomoci zvýšit zejména sociální vnímavost dětí, toleranci, zodpovědnost za své chování a nenásilným způsobem pozitivně ovlivnit chování dětí a jejich současný životní styl. Jednou z možností trávení volného času dětí a mládeže jsou sportovní aktivity, na něž jsou pobyty převážně zaměřeny.

Z tohoto důvodu bych chtěl dále popsat činnost Fondu ohrožených dětí a vývoj a činnost jejich projektu náhradní rodinné péče Klokánek i přes to, že si uvědomuji, že ne vždy je činnost tohoto sdružení bezproblémová, příp. nekonfliktní (např. kauza Kuřim, kauza zveřejňování citlivých osobních údajů formou „inzerce“, případně pouze minimální odborné požadavky, které musí splňovat „tety“). I přes tyto skutečnosti odvádí Klokánky, které již dlouhodobě spolupracují s Městskou policií hl. m. Prahy skutečně velmi dobrou práci.

Fond ohrožených dětí

Fond ohrožených dětí je občanské sdružení, jehož hlavní činnost se zaměřuje na pomoc sociálně ohroženým dětem. Působí na celém území České republiky. Sdružení pomáhá týraným a jinak ohroženým dětem terénní sociální prací, provozuje linku pro matky, které tají těhotenství a porod, provozuje azylové domy pro rodiny s dětmi a mládež bez domova. V současné době má v celé republice 23 poboček k dispozici pro okamžitou pomoc (poradenskou, hmotnou apod.).

Díky pověření podle zákona č. 359/99 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, má možnost vyhledávat „...týrané, zneužívané, zanedbávané i jinak sociálně ohrožené děti...“ a poskytovat jim potřebnou pomoc ve spolupráci s příslušnými státními orgány či jinými institucemi zabývajícími se ochranou týraných dětí. Dále FOD „všestranně podporuje rozvoj náhradní rodinné péče, zejména pěstounské péče u dětí, pro které se obtížně hledá náhradní rodina“.

Klokánek

V září 2000 byl otevřen první objekt, v němž je realizován projekt Fondu ohrožených dětí – „Klokánek“. Jedná se o alternativu ústavní péče, která se snaží nabídnout dětem prostředí podobnější a bližší klasické rodinné výchově. „Klokánky“ mají pověření MPSV jako zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, proto mohou přijímat děti na základě žádosti rodičů, soudního rozhodnutí (předběžné opatření nebo rozsudek), žádosti orgánu sociálně-právní ochrany dětí i na základě žádosti samotného dítěte či osoby, která malé dítě nalezne opuštěné nebo v jiné krizové situaci. Péče o děti, které by jinak musely jít do dětských domovů, se ujímá „teta“, popř. manželský pár, který je zaměstnancem FOD. Teta má na starosti vždy skupinku tří až čtyř dětí a tráví u nich vždy celý týden včetně nocí. Po týdnu se vystřídá s druhou tetou.

Výhodou formy výchovy uplatňované v Klokánku je velké množství praktických znalostí, které děti zde mají šanci získat, ale v ústavní péči ne. Jde o běžné fungování rodiny, kdy se všichni členové podílejí např. na přípravě večeře apod. Společně mluví o tom, co se chystají dělat, i o tom, co se během dne stalo. Dítě si tak tvoří sociální vazby, jejichž absence při

ústavní výchově může vést k psychickým problémům, k zaostávání ve vývoji a k poruchám chování. Samozřejmě se stále jedná o péči náhradní a přechodnou. Projekt Klokánek není určen k dlouhodobému pobytu dětí, ačkoli technicky to možné je. Momentálně funguje v ČR 12 Klokánek se střídavou péčí s kapacitou 327 míst.

2.5 Preventivní aktivity samosprávy (Městská policie hl. m. Prahy)

Městská policie hl. m. Prahy (dále jen MP) působí na území hlavního města od 11. května 1992. Byla zřízena obecně závaznou vyhláškou hl. m. Prahy č. 5/1992, vydanou na základě zákonů ČNR č. 410/1992 Sb., o obcích, a zákona č. 553/1991 Sb., o obecní policii. Její činnost spočívá především v zabezpečování místních záležitostí veřejného pořádku v rámci působnosti města, tedy na celém teritoriu hl. m. Prahy.

Za dobu existence městských a obecních policií (již téměř 17 let) došlo ke změně tohoto původně především represivního orgánu místní samosprávy ve službu občanům, kterou jim jejich obec poskytuje. Tato změna je nejvíce patrná u městských policií statutárních měst.

Skutečným průkopníkem v této oblasti byla brněnská městská policie, která se jako první v republice začala cíleně věnovat prevenci kriminality a bezpečnosti v silničním provozu (dále jen BESIP) na skutečně profesionální úrovni. Rozvoj těchto aktivit v rámci ostatních městských policií statutárních měst na sebe nedal dlouho čekat a v současné době jsou městské policie nezanedbatelným poskytovatelem primární prevence ve všech statutárních městech.

Aktivity v oblasti prevence kriminality byly městským a obecním policiím výslovně svěřeny novelizací zákona o obecní policii s účinností od 1. ledna 2009. Nová právní úprava stanoví rozsah úkolů obecní policie taxativním výčtem, což plně koresponduje s požadavkem právní jistoty, jak samotných strážníků obecní policie, tak osob, vůči kterým realizují opatření,

zákroky, úkony. Věcná působnost obecní policie je rozšířena oproti stávající tak, že cit.: „obecní policie se podílí na prevenci kriminality v obci“.

Preventivní činnost strážníků v přímém výkonu služby

MP hl. m. Prahy v souladu s úkoly, stanovenými jí zákonem o obecní policii, přispívá k ochraně bezpečnosti osob a majetku, především svojí preventivní přítomností v ulicích města.

S ohledem na charakter své činnosti, spočívající převážně v provádění hlídkové služby, se strážníci setkávají zejména s tzv. pouliční kriminalitou, která je spojena zejména s majetkovou trestnou činností.

K pocitu bezpečí a snížení obav občanů před kriminalitou významnou měrou přispívá především přítomnost strážníků v ulicích hl. m. Prahy, tedy pokrytí teritoria hlídkovou službou. Představitelé města i MP si tento fakt plně uvědomují a v rámci daných možností, zejména ekonomických, se úspěšně zasazují o stálé navyšování početních stavů strážníků. V současné době disponuje MP 2.270 strážníky.

Spoluodpovědnost občanů za bezpečí v místě bydliště je bezesporu pozitivním faktorem, který napomáhá MP při řešení problematiky veřejného pořádku, provozu na pozemních komunikacích i při zajišťování bezpečnosti osob a majetku a samozřejmě i předcházení páčání trestné činnosti. Úroveň spolupráce s občany se prokazatelně zvýšila po zřízení institutu okrskářů. Celá řada obyvatel Prahy již zná „svého okrskáře“ a s důvěrou se na něj obrací se svými problémy či skutečnostmi z okolí svého bydliště, které považuje za znepokojivé a vyžadující řešení.

S okrskáři a jejich činnostmi se veřejnost seznamuje více formami. Jedná se především o vlastní přímý kontakt při výkonu služby v terénu, kdy v řadě lokalit již občané „svého“ okrskáře znají a obracejí se na něho s problémy, které se jich samotných, nebo jejich okolí, přímo i nepřímo dotýkají. Dále je veřejnost s okrskáři a jejich působením seznamována prostřednictvím periodik, vydávaných jednotlivými městskými částmi hl. m. Prahy a distribuovanými do domácností, kde je jejich práce propagována a v řadě případů jsou uváděny i kontaktní adresy a telefonní spojení na okrskáře, případně zveřejněny i jejich fotografie. Další využívanou formou jsou

informační letáky, „kalendáříky“ a vizitky, předávané občanům buď distribucí do domácností, nebo osobně v rámci uskutečněného kontaktu. Občané mají možnost seznámit se s okrskáři osobně na různých setkáních, organizovaných úřady městských částí. Starší obyvatelé na besedách v domovech seniorů a školní mládež, pak na preventivních akcích uskutečňovaných ve školských zařízeních.

K eliminaci sprejerství přispívá MP zejména svým hlavním preventivním působením, to je přítomností hlídek strážníků v ulicích a na veřejných prostranstvích města. Odhalování konkrétních pachatelů je však ztíženo tím, že obrazce a nápisy jsou vytvářeny většinou v místech a v době nízkého pohybu občanů, což zapříčiňuje, že strážník ve stejnokroji je snadno na větší vzdálenost pro sprejery viditelný.

Všechna obvodní ředitelství MP, byla v rámci projektu prevence kriminality „Účinně proti graffiti“, vybavena po jednom kuse techniky pro noční vidění - binokuláry Yukon NVB 2,5x, jejichž využívání úspěšnost odhalování sprejerů do určité míry zvýšilo. Výkonnou technikou pro noční vidění a současně dokumentaci sledovaného místa, předmětu či osoby je vybaven Hlídkový útvar MP. Jedná se o termokameru FLIR THERMOCAM TME1 s laserovým zaměřovačem (pořízenou ze stejného projektu), která pracuje na principu tepelného vyzařování.

V rámci dohledu na bezpečnost a plynulost silničního provozu je ze strany MP věnována stálá pozornost zejména dětem školního věku. K zajištění jejich bezpečného přecházení komunikací, je v době před zahájením školní výuky a po jejím ukončení, v každý pracovní den zajišťován strážníky dohled nad přechody v blízkosti základních škol. V současné době je takto v rámci hl. m. Prahy obsazováno MP stabilně více než 200 nejnebezpečnějších přechodů pro chodce.

Vznik, úloha a činnost Útvaru prevence MP hl. m. Prahy

I preventivně výchovná činnost je již dlouhou dobu nedílnou součástí práce MP hl. m. Prahy. Touto činností jsou pověřeni strážníci Útvaru prevence MP. Základem jejich práce je především cíleně oslovovat děti

a mládež prostřednictvím metodicky zpracovaných preventivních programů se zaměřením na takřka celou šíři rizikového chování.

Útvar prevence MP hl. m. Prahy rovněž nabízí velmi široké spektrum preventivních aktivit, směřujících k široké veřejnosti. Jedná se zejména o prezentaci MP na výstavách, akcích pořádaných jednotlivými městskými částmi hl. m. Prahy, občanskými sdruženími či jinými organizacemi. Při realizaci preventivních aktivit MP hl. m. Prahy využívá Útvar prevence také "Mobilní informační a poradenské centrum pro veřejnost" s tématickými bloky prevence přizpůsobenými jednotlivým cílovým skupinám.

V roce 1998 vznikl u MP hl. m. Prahy první zárodek organizované skupiny přímo zaměřené na prevenci, která fungovala v rámci právního a kontrolního oddělení MP, se stanoveným personálním stavem 3 zaměstnanců.

Preventivní skupina se věnovala koncepčním otázkám prevence kriminality v hl. m. Praze, přípravě komplexního součinnostního programu prevence kriminality a tvorbě vlastních projektů prevence kriminality. Na základě Usnesení rady ZHMP č. 914/1998 byla městská policie dočasně pověřena výkonem funkce manažera prevence kriminality v hl. m. Praze. Především tato skutečnost, tj. výkon funkce manažera prevence kriminality v hl. m. Praze a aktivní zapojení MP hl. m. Prahy do prevence kriminality v hlavním městě, ovlivnila politiku činnosti městské policie v tomto oboru a nastínila nové možnosti její činnosti. Městská policie měla proto v nadcházejícím období jedinečnou možnost ukázat, že není jen další represivní složkou, ale že dokáže působit i v tehdy nové, vznikající a v našich podmínkách zatím nepříliš známé oblasti prevence.

Od 1. ledna 2000 vzniklo samostatné Oddělení prevence kriminality MP hl. m. Prahy, které se začalo cíleně věnovat prevenci kriminality a BESIPu v rozsahu cca 3 tématických programů:

- 1) BESIP pro I. stupeň základních škol.
- 2) Zásady bezpečného chování pro seniory.
- 3) Zásady bezpečného chování pro žáky I. stupně základních škol.

Ve čtvrtém čtvrtletí roku 2002 byla činnost útvaru vnitřně rozčleněna na jednotlivé skupiny dle oslovovaných cílových skupin. Preventivní programy jsou od tohoto data realizovány pro následující cílové skupiny:

- 1) *děti navštěvující mateřské školy*
- 2) *žáky I. stupně základních škol*
- 3) *žáky II. stupně základních škol*
- 4) *studenty středních škol*
- 5) *seniory a zdravotně postižené spoluobčany*
- 6) *širokou veřejnost*

Rozvoj Útvaru prevence MP

V souvislosti s rozvojem MP plánovaným na rok 2009 (celkový nárůst počtu strážníků o cca dalších 20% na celkem 2.500 strážníků), případně s uvažovaným vytvořením metropolitní policie, je realizována strategie rozvoje Útvaru prevence MP. Jako součást vyhodnocení uplynulého období fungování Útvaru prevence MP je pravidelně zpracovávána SWOT analýza. Jako nejzajímavější výstupy z této analýzy lze označit následující:

Silné stránky

- 1) profesionální realizace širokého, uceleného a komplexního systému programu prevence rizikového chování v rozsahu prevence kriminality, SPJ, BESIPu a prevence úrazovosti,
- 2) vytvoření odpovídajícího materiálního zázemí pro činnost Útvaru prevence MP hl. m. Prahy v oblasti volnočasových aktivity dětí a mládeže,
- 3) funkční systému vnitřního vzdělávání lektorského týmu,
- 4) zvýšení „povědomí“ odborné veřejnosti na území hl. m. Prahy o činnosti Útvaru prevence MP hl. m. Prahy, zapojení jeho pracovníků do činnosti odborných komisí Magistrátu hl. m. Prahy a do dalších odborných pracovních týmů.⁵

---

⁵ pracovníci útvaru prevence jsou zastoupení v Protidrogové komisi Rady hl. m. Prahy, v Komisi prevence kriminality Rady hl. m. Prahy, v odborné sekci Harm Reduction protidrogové komise, v pracovní skupině na přípravu a založení Městského centra primární prevence a v pracovní skupině na rozvoj Standardů odborné způsobilosti poskytovatelů primární prevence rizikového chování

Příležitosti:

- 1) možnost realizace uceleného preventivního programu ve většině škol a školských zařízení na území hl. m. Prahy (v souvislosti s plánovaným posílením a rozšířením Útvaru prevence MP hl. m. Prahy),
- 2) zapojení se do přípravy vybudování Městského centra primární prevence,
- 3) možnost systematického a dlouhodobého vzdělávání lektorského týmu,
- 4) zapojení se do přípravy certifikace odborné způsobilosti poskytovatelů primární prevence rizikového chování.

Hlavní preventivně výchovná činnost je realizována především v rámci projektu „**Praha – bezpečná metropole**“.

Naše dosavadní zkušenosti prokazují nutnost vzájemné komunikace mezi městskou policií a občany. Pro občany je velmi důležitá především dostupnost informací o možnostech a způsobech ochrany před nejčastěji se vyskytujícími druhy kriminality na území hl. m. Prahy, tak i o bezpečném chování občanů v případě, že se stanou oběťmi nebo svědky trestných činů či přestupků páchaných na životě, zdraví nebo majetku.

Základní myšlenkou projektu „Praha - bezpečná metropole“ je stálé rozvíjení již fungujících preventivních aktivit Městské policie hl. m. Prahy, tj. poskytování základních rad a informací k ochraně zdraví osob, majetku a bezpečného soužití. Cílem je, trvalým preventivním působením, zvyšovat právní vědomí občanů a pozitivně ovlivňovat jejich pocit bezpečí. Realizace tohoto dlouhodobého projektu probíhá ve dvou rovinách.

- 1) Na základě dosavadní spolupráce s místními a městskými úřady a příslušnými útvary MP, jsou realizovány veřejně-prezentační akce místního významu s využitím regionálních specifik a tradic ve všech částech metropole. Mezi tradiční akce patří např. „Jiný svět aneb umět se zeptat“ nebo „Týden evropské mobility“, či bezpočet dnů pro děti pořádaných pražskými městskými částmi nebo dalšími organizacemi z NNO sektoru.
- 2) Ve spolupráci s odbory školství úřadů městských částí, jednotlivými školskými zařízeními a Magistrátem hlavního města Prahy realizovat komplexní, periodickou a cílenou prevenci formou přednáškové činnosti, s důrazem na mateřské, základní a střední školy.

Komplexní periodická prevence rizikového chování především pro školy a školská zařízení

Útvar prevence Městské policie hl. m. Prahy neustále hledá cesty, jak zkvalitňovat preventivní aktivity. Stěžejní náplní práce útvaru je přednášková činnost na jednotlivých školách. Zde jsou prezentovány metodické programy pro jednotlivé věkové kategorie. Pro první i druhý stupeň základních škol jsou zpracovány tematické okruhy z oblasti základů bezpečného chování, sociálně patologických jevů, Listiny základních práv a svobod a základů právního vědomí. Tato témata jsou žákům obou stupňů základních škol prezentována pracovníky úseku prevence městské policie formou přiměřenou jednotlivým věkovým skupinám. Základními metodami jsou takové formy, při nichž je využívána především aktivita žáků a nechybí potřebná zpětná vazba.

Zpracovaná témata jsou nabízena odborům školství Magistrátu hlavního města Prahy a městských částí a současně jsou prezentována na webových stránkách Městské policie hl. m. Prahy. Tím je zaručena jejich snadná dostupnost pro školská zařízení i širokou veřejnost. O tato témata je ve školských zařízeních velký zájem, neboť doplňují a napomáhají výchovně vzdělávacímu procesu. Cílem pracovníků městské policie je dosáhnout systematického působení na žáky, po celou dobu jejich školní docházky. Tento systém zaručí, že žáci budou postupně připravováni na krizové životní situace a dokáží tak lépe čelit negativním jevům.

Vzhledem k tomu, že je nutné vštěpovat dětem již od útlého mládí určité normy chování, pro jejich další bezpečný vývoj, připravili pracovníci útvaru prevence pro děti v mateřských školách několik preventivních programů. Základům bezpečného chování doma, na ulici i při setkání s cizím člověkem se děti naučí pomocí kresleného příběhu „**Medvídek Brumla ve městě**“. Druhý kreslený příběh je věnován výchově dětí k bezpečnému a slušnému chování v dopravních prostředcích. Tento příběh nese název „**Medvídek Brumla v MHD**“. Ve třetím názorném kresleném příběhu „**Medvídek Brumla a pes**“ se děti seznamují s obecnými preventivními zásadami bezpečného chování, především při kontaktu se psy.

Pro výuku dětí v prvních třídách je v současné době s velkým úspěchem používán program určený rovněž pro předškolní skupinu dětí mateřských škol. Je to názorný kreslený příběh, jehož pomocí se děti

nenásilnou formou učí, jak se správně a bezpečně chovat. Získávají tak základní orientaci v bezpečném chování a prevenci úrazů v souvislosti s pohybem ve společnosti, volné přírodě i v silničním provozu.

Od druhé až po pátou třídu je probírána ochrana osobního bezpečí, jehož součástí jsou i modelové situace, ve kterých děti samy účinkují (telefonáty s cizím člověkem, neznámý člověk za dveřmi, oslovení cizí osobou na ulici, setkání se psem, apod.). Pro tuto věkovou kategorii jsou prováděny i programy z oblasti silničního provozu a základů poskytování laické první pomoci.

Pro druhý stupeň základních škol jsou připravena témata „**Jak si nenechat ublížit**“. Zde jsou prezentovány zásady bezpečného chování v potencionálně nebezpečných situacích, se kterými se mohou žáci setkat v každodenním životě. Základem preventivního působení je osvojování a především procvičování zásad, které je třeba dodržovat při styku s neznámými lidmi venku i doma (auto, výtah, telefon). Dále je nutné v dětech posílit a upevnit pocit bezpečí a vést je k rozpoznání míry mezi ochotou a opatrností. Výkladová část je doplněna o videoprojekci: „*Co bys dělal, kdyby?*“

„**Bezpečí v elektronickém světě**“ – je program, který upozorňuje, že přestože je v dnešní době internet nedílnou součástí našeho života, na druhou stranu se ve stále větší míře setkáváme s kriminalitou, páchanou právě prostřednictvím elektronických médií. Základy bezpečného chatování jsou určeny pro děti v šestých třídách. Postupně s přibývajícím věkem jsou probírána složitější témata týkající se počítačové kriminality. Posluchači získávají znalosti o ochraně osobních údajů v internetovém prostředí a dozví se o zákonech, které platí v souvislosti s internetem, například o ochraně autorských práv. Naučí se správnému postupu v případě, když obdrží nevyžádanou poštu nebo řetězový e-mail. Seznámí se rovněž s možnými nástrahami webových společenských sítí, například Facebook, jejichž velkým problémem může být koncentrace citlivých osobních dat. Postupně jsou témata rozšířena také o použití elektronického bankovníctví nebo o tzv. desatero bezpečného používání bankovních platebních karet.

„**Kriminalita páchaná mládeží**“. V rozsahu školní hodiny jsou žáci seznámeni s jednotlivými nežádoucími jevy a upozorněni na nebezpečí, která

z nich vyplývají. Dále je v tomto programu rozebírána jak problematika trestné činnosti nezletilých, tak i jejich trestní odpovědnost. Důraz je především kladen na majetkovou trestnou činnost. Jedná se zde též o položení „základů“ pro pochopení témat určených pro osmé a deváté třídy.

„Šikana“. Zde usilujeme o seznámení žáků s fenoménem šikany spolu s charakteristikou daného jednání a jeho následky. Je zde vysvětlován pojem „osobní hrdost a sebeúcta, oběť, agresor, empatie, kompromis, tolerance“. Tímto tématem usilujeme jednak o uvědomění si práva na osobní důstojnost u každého jedince bez výjimky, ale také o vytvoření si schopnosti vcítit se do pocitů druhých. Je nutné též upozornit na trestní odpovědnost, protože mnohé formy šikany mohou naplňovat skutkové podstaty trestných činů.

„Základy právního vědomí“. Jedná se o široký záběr, jehož cílem je seznámat v mnohých případech již mladistvé, tedy i trestně odpovědné, se základními pojmy z trestního a přestupkového práva. Nejde zde však pouze o zákony, ale i obecné normy lidského chování, otázky etiky i morálky. Usilujeme o vytvoření hodnotového žebříčku v pořadí život, zdraví, majetek. V této věkové skupině již uplatňujeme formu „učení se od druhých“, kdy procento zapamatovaného vysoce převyšuje klasické přednášky.

Zájem o téma je vzbuzen samostatným řazením kartiček s trestnými činy, na základě vlastního úsudku, kdy skupina pracuje samostatně, pod vedením zvoleného „mluvčího“ z vlastních řad. Usilujeme o vytvoření přátelského prostředí, kde je prostor pro názor každého žáka. Lektor uvádí jednotlivá témata a vede debatu. Cílem je „příprava“ žáků na další život z hlediska práv a povinností občanů.

Vzhledem k tomu, že na druhém stupni základních škol nelze proniknout hlouběji do problematiky sociálně patologických jevů, ale i právního vědomí žáků, připravili jsme rozšířenou problematiku v těchto oblastech i pro střední školy a odborná učiliště. Zde stavíme na poznacích z druhých stupňů základních škol a celý program zahajujeme v prvních ročnících zaměstnáním, které se týká „Listiny základních práv a svobod“, jelikož jde o zákon, od kterého se odvíjejí zákony ostatní. V této hodině klademe důraz na seznámení posluchačů se základními právy a svobodami, ale samozřejmě i povinnostmi mladistvých. Zde si pak připravujeme prostor pro další témata z oblasti sociálně patologických jevů. Zejména klademe

důraz na pochopení pojmu „osobní důstojnost“, bez které nelze hovořit k tématu šikany, ale i rasismu.

Druhé ročníky se seznamují, ale i zdokonalují ve znalostech problematiky sociálně patologických jevů ve společnosti. Snažíme se, aby posluchači pochopili nebezpečí těchto jevů pro jedince, ale i pro celou společnost, včetně základní problematiky z oblasti extremismu, xenofobie, rasismu, terorismu, patologických part, sekt, drog a šikany.

Ve třetích ročnících provádíme seznámení cílové skupiny s trestnou činností a odpovědností mladistvých. Zde seznamujeme studenty s různými druhy kriminality s důrazem na násilnou a majetkovou trestnou činnost a specifikujeme jednotlivé delikty.

Ve čtvrtých ročnících po předchozích třech výkladových tématech praktikujeme alternativní metodu prevence, tzv. skupinovou práci, kde se zaměřujeme na ujednacení základních a pro mládež potřebných znalostí z práva trestního a přestupkového. Dále základní znalosti z Ústavy ČR a lidských práv. Cílem je vybudovat v posluchačích povědomí o právech psaných, ale i tzv. nepsaných, to je obecných normách lidského chování, a v neposlední řadě etiky a morálky.

Další zajímavý projekt – „**Senior akademie**“ rozšiřuje již probíhající aktivity Městské policie hl. m. Prahy, jedná se o nadstavbovou záležitost projektu „Stop kriminalitě páchané na seniorech a tělesně a zdravotně postižených“, který je nepřetržitě realizován již od roku 2001. Na rozdíl od tohoto projektu si projekt „Senior akademie“ klade za cíl proškolit dobrovolné zájemce z řad široké veřejnosti seniorského věku formou uceleného komplexu témat – tedy nad rámec běžné přednáškové činnosti v klubech či domovech seniorů.

Dalším, poměrně závažným důvodem pro realizaci projektu, je malá účinnost plošné osvětové činnosti. V praxi to znamená, že informace sdělované prostřednictvím médií, a to ve všech jejich formách, nejsou natolik výrazné a motivační, aby danou cílovou skupinu obyvatel nějak zásadně oslovily. Proto je důležité zprostředkovat informace přímo a cíleně na konkrétní osoby v cílové skupině.

Projekt „Senior akademie“ je organizačně obdobný jako obecně známé „Akademie třetího věku“. Liší se samozřejmě vyučovými tématickými okruhy a rozsahem vyučovacích hodin. Tématické okruhy jsou zvoleny na základě dlouhodobé praxe z preventivní práce s touto skupinou a v zásadě jsou koncipovány jako metodika k bezpečnému chování ve společnosti.

Lektoři Útvaru prevence Městské policie hl. m. Prahy se ve svých tématech zaměřují zejména na rozpoznání možného nebezpečí a možnosti jak takové nebezpečí eliminovat, nebo jak se mu vyhnout. Maximální důraz je při výuce kladen na chování potencionální oběti, které by nemělo „motivovat“ potencionálního pachatele k záměru zaútočit na konkrétní osobu. V praxi to znamená pokusit se vést seniory k vzorcům chování, které bude z pohledu pachatele antiiniciační.

Senior-akademie není zakončována žádnou zkouškou znalostí z jednotlivých tématických oblastí, ani odborných kurzů. Absolventi obdrží „Osvědčení o absolvování“.

Veškerá následná aktivita a iniciativa je výhradně závislá na seniorech a není nijak stanovována nebo limitována. Předpokládáme, že jejich další působení bude zejména v přirozeném prostředí rodiny, známých nebo přátel, kde využijí znalosti, dovednosti a zkušenosti ke zprostředkování informací o vhodných a účinných formách prevence kriminality.

V rámci volnočasových aktivit realizovaných útvarem prevence byly ve spolupráci s Metropolitní univerzitou v minulém roce zahájeny pravidelné tréninky sebeobrany. V univerzitní tělocvičně probíhá co možná nejreálnější výuka bojových sportů pro studenty denního a kombinovaného studia. Součástí těchto hodin je i právní rozbor možných situací. Cílem těchto pravidelných setkávání je:

- posílit povědomí o schopnostech a profesionalitě MP
- upozornit na všechny aspekty nutné obrany
- prakticky studentům dokázat nesmyslnost slibů tzv. hodinových kurzů sebeobrany
- navázat úzký kontakt se studenty vysokých škol

3. Zmapování potřeb cílové skupiny

3.1 Vymezení problému a cíle

V posledních letech probíhalo mnoho šetření, které se zabývají zjištěním rozsahu užívání legálních i nelegálních návykových látek (kouření, pití alkoholu a užívání drog). Zvláštní místo mezi těmito průzkumy patří zejména mezinárodnímu projektu ESPAD (The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs).

Tento projekt je zaměřen především na:

- a) získání informací o rozsahu užívání návykových látek mezi českou (evropskou) mládeží,
- b) sleduje trendy, k nimž došlo od roku 1995,
- c) analyzuje základní kontextové vztahy u vybraných indikátorů návykového chování,
- d) porovnává situaci v ČR se situací v Evropě

Výzkum ESPAD je prováděn mezi studenty všech typů středních škol a týká se dospívajících ve věku 16 let. Tento věk je pro účely poskytování primární prevence (s ohledem na publikované výsledky výzkumu) nedostatečný. Část výzkumu věnovaná „Raným zkušenostem s návykovými látkami“ tuto hypotézu pouze potvrzuje. Výzkum řešil otázku kumulativní (relativní) četnosti rané zkušenosti s návykovou látkou do 13 let věku včetně.

*Tabulka - Kumulativní četnosti zkušeností s určitou látkou do věku 13 let (včetně)
„výsledky z roku 2007“*

<i>Látka/chování</i>	<i>% z těch, kdo již měli zkušenost</i>
<i>První sklenice piva</i>	73,0
<i>První sklenka vína</i>	59,7
<i>První sklenka destilátu</i>	38,0
<i>První cigareta</i>	71,5
<i>Kouření denně</i>	33,6
<i>Čichání těkavých látek</i>	36,2
<i>Užití konopných látek</i>	20,7

Kouření a pití alkoholu podle výzkumu ESPAD patří mezi chování, které se objevuje do věku 13 let nejčastěji. U celé třetiny denních kuřáků se toto chování formuje v raném věku. (viz.: srovnání PŘEHLED HLAVNÍCH VÝSLEDKŮ ZA ROK 2007, ESPAD 07, Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách, Česká republika, 2007)

Tyto výsledky mne při tvorbě mé diplomové práce dovedly k myšlence provést průzkum na základní škole, která projevila zájem v budoucnu spolupracovat na tvorbě a realizaci cíleného a komplexního preventivního programu.

Hlavním cílem praktické části mé diplomové práce bylo ověřit, zda je vhodné rozšíření komplexního a cíleného preventivního působení o téma návykových látek (obecně) již na první stupeň základních škol, tj. provést zmapování potřeb konkrétní cílové skupiny. Bylo provedeno orientační zmapování problematiky informovanosti o návykových látkách, povědomí o realizovaných preventivních aktivitách, včetně jejich subjektivního hodnocení a oblasti užívání návykových látek, příp. postojů k nim.

3.2 Popis výzkumného souboru a použitých metod

Výzkumný soubor byl tvořen žáky čtyř 6. tříd a čtyř 9. tříd základní školy sídlištního typu. Celkem se ho zúčastnilo 202 žáků, z toho 98 žáků 6. tříd a 104 žáků 9. tříd.

Při sestavování tohoto souboru bylo použito totálního výběru (Hendl, 2005), byli do něj zařazeni všichni žáci 6. a 9. tříd základní školy.

Byl zpracován dotazník, který byl žáky vyplňován zcela samostatně, a byla zachována naprostá anonymita respondentů. Dotazník obsahoval 11 otázek na téma:

- 1) Hodnocení a povědomí o realizovaných preventivních aktivitách na škole, včetně jejich subjektivního hodnocení.
- 2) Informovanosti o návykových látkách, vnímání míry rizika užívání.
- 3) Osobní zkušenost s návykovými látkami (alkoholem, tabákem a nelegálními návykovými látkami).

Veškeré procentuální výsledky byly zaokrouhleny na celá čísla.

3.3 Stanovení hypotéz

K zajištění vytčeného cíle jsem si stanovil následující hypotézy:

Hypotéza 1

Žáci II. stupně ZŠ mají více osobních zkušeností s užíváním legálních návykových látek než s nelegálními návykovými látkami.

Hypotéza 2

Žáci II. stupně ZŠ mají více osobních zkušeností s užíváním alkoholu než s cigaretami.

Hypotéza 3

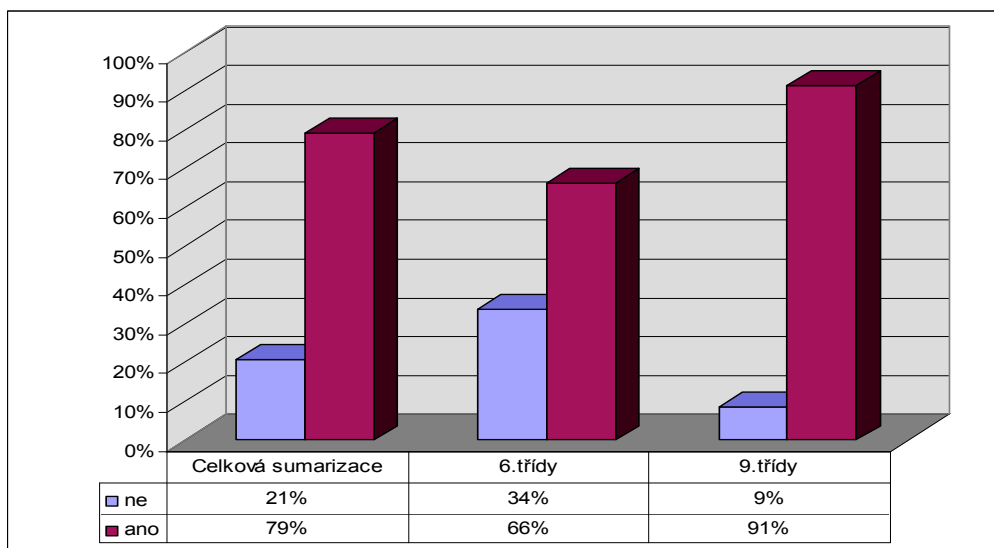
Žáci II. stupně ZŠ mají objektivně méně znalostí o nelegálních návykových látkách, než se domnívají.

Hypotéza 4

Častějším zdrojem informací o nelegálních návykových látkách je pro žáky II. stupně ZŠ škola než vrstevníci (kamarádi).

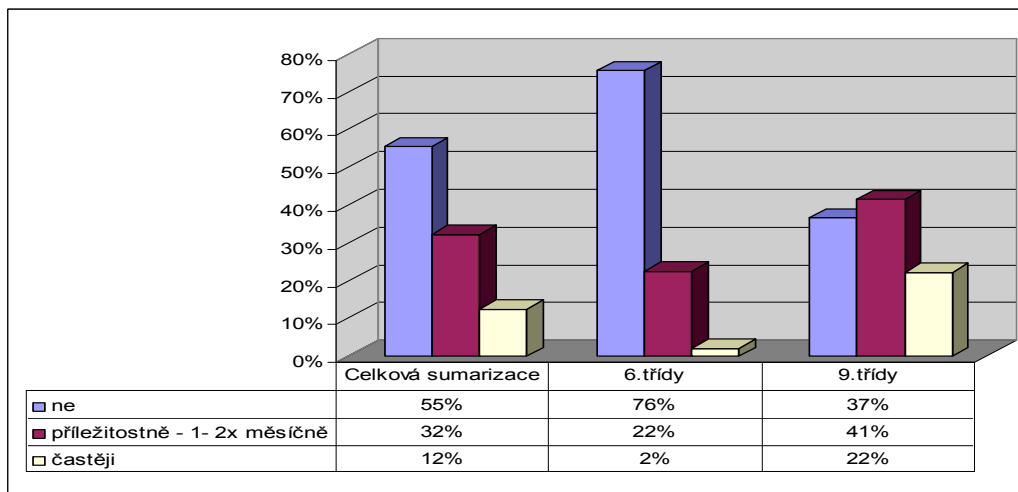
3.4 Výsledky průzkumu a jejich interpretace, vyhodnocení hypotéz

1. Osobní zkušenost s alkoholem.

- ❖ osobní zkušenost s alkoholickými nápoji připustilo takřka osm z deseti dotázaných
- ❖ dle očekávání byl rozhodujícím faktorem věk žáka, zatímco v 6. třídách mělo osobní zkušenost s alkoholem 2/3 dotázaných, v 9. třídách to bylo již více než devět z deseti dotázaných žáků
- ❖ první zkušenost s alkoholem se datuje nejčastěji mezi 10-tý až 14-tý rok věku života; nejvýznamnější nárůst je mezi 12-tým až 13-tým rokem života; průměrný věk činil necelých 12 let

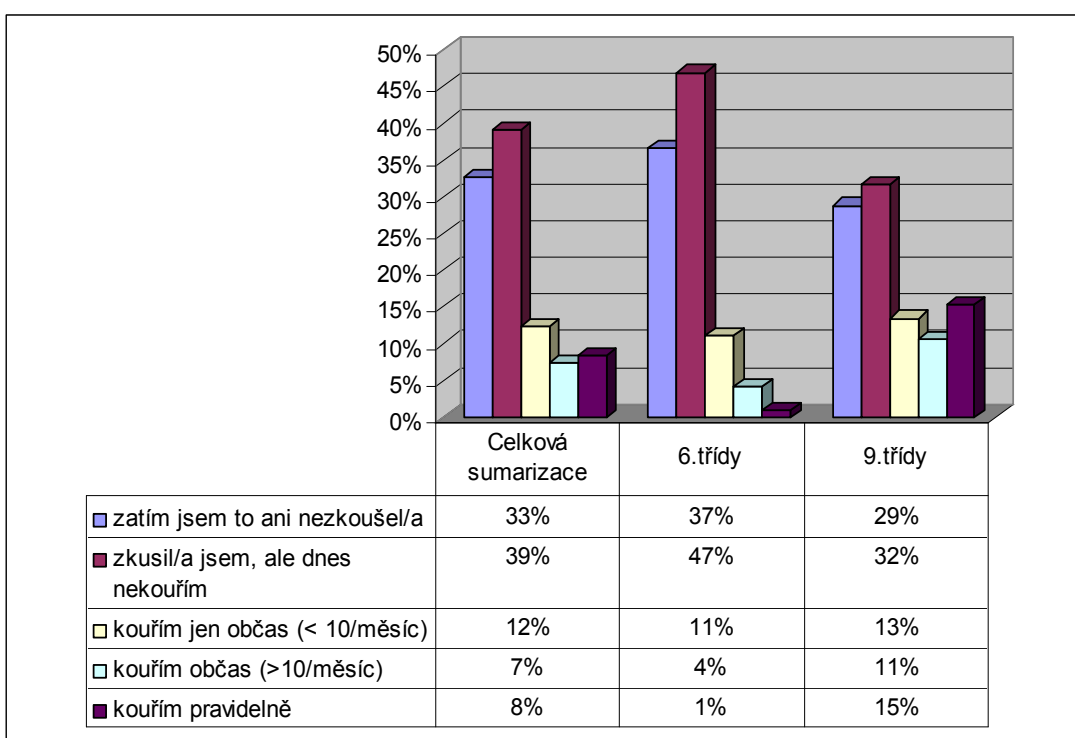
2. Zkušenost s alkoholem v posledních 30 dnech.

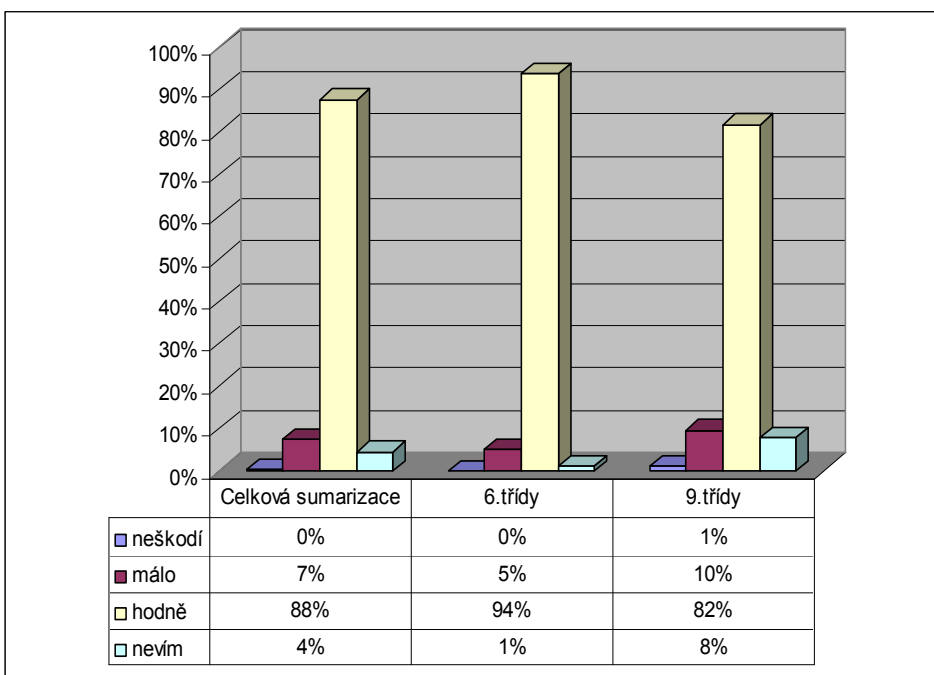
- ❖ téměř třetina dotazovaných se ke zkušenosti s alkoholem v posledním měsíci vrátila
- ❖ v 6. třídách to byla takřka 1/4 žáků, ovšem v 9. třídách to již byly téměř 2/3 dotazovaných
- ❖ nejvíce alarmující je ovšem nárůst „pravidelných“ konzumentů; v 6. třídách přiznává opakovanou konzumaci 2% žáků, v 9. třídách to je již 22% žáků

3. Osobní zkušenost s tabákem a tabákovými výrobky (cigaretami).

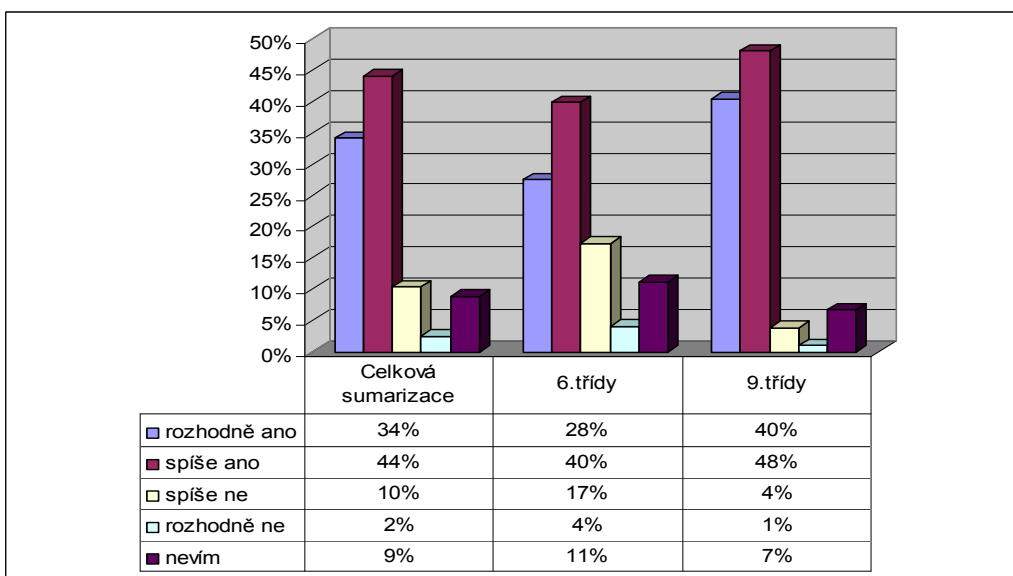
- ❖ zkušenost s cigaretami a tabákovými výrobky přiznávali žáci menší než s alkoholem
- ❖ celkově zkušenost přiznaly skoro 2/3 dotázaných
- ❖ podíl absolutních nekuřáků – žáků, kteří nemají s tabákem žádnou zkušenost, je takřka konstantní v obou sledovaných věkových skupinách
- ❖ podíl kuřáků (kouřím občas a pravidelně) narůstá výrazně s věkem; 5% v 6. třídách a 26% v 9. třídách

4) Vnímaní rizika nelegálních návykových látek.

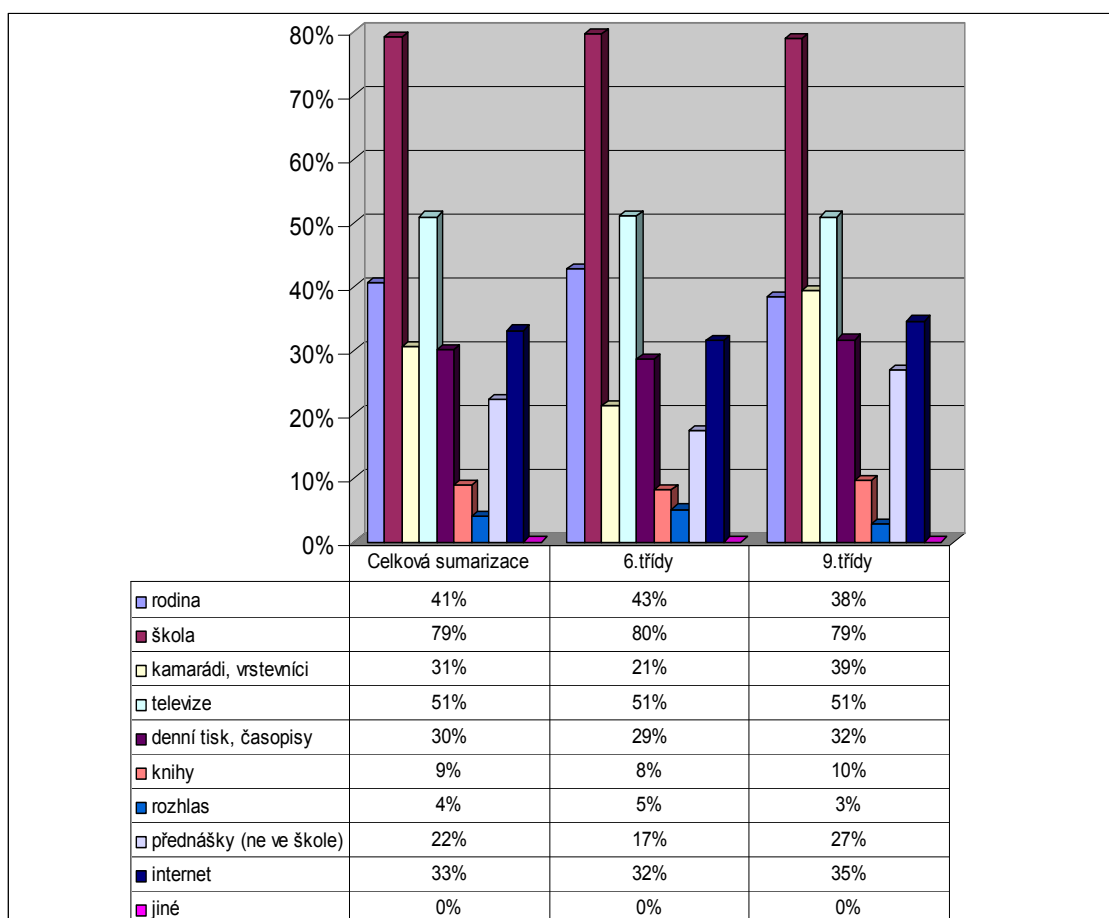
- ❖ tato otázka měla zjistit, zda žáci základních škol vnímají rizikovitost užívání návykových látek v obecné rovině
- ❖ v podstatě se v celé skupině nevyskytoval názor „neškodí“
- ❖ u starších dětí klesala „kritičnost“ k nelegálním návykovým dávkám; 94% žáků 6. tříd hodnotilo rizika nelegálních návykových dávek jako „škodí hodně“ ve srovnání s 82% žáků 9. tříd

5. Subjektivní hodnocení vlastních znalostí o nelegálních návykových látkách.

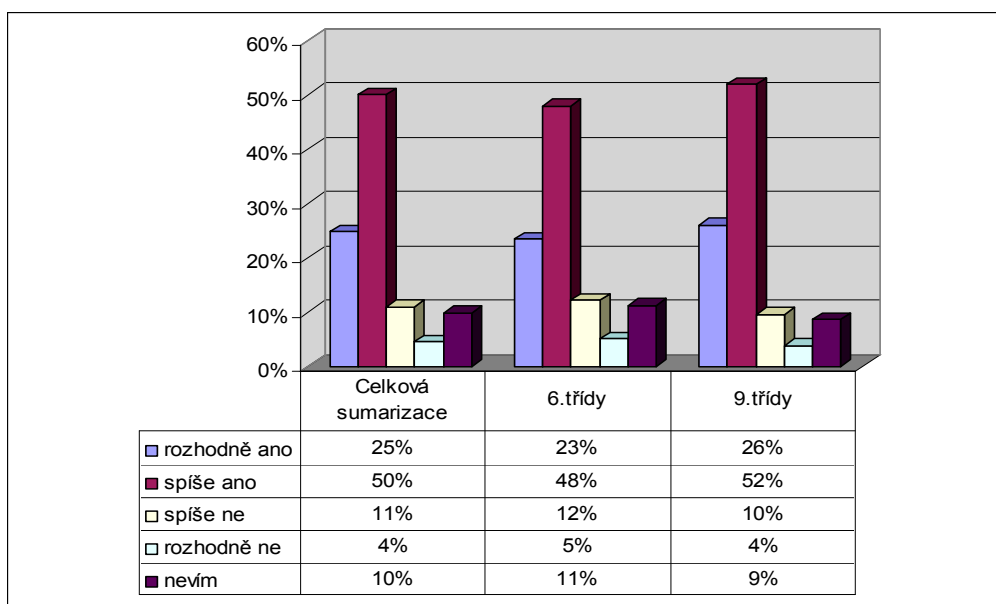
- ❖ záměrem bylo touto otázkou zjistit, zda žáci považují své vlastní znalosti o nelegálních návykových látkách za dostatečné
- ❖ celkové pozitivní hodnocení 78% „ano“ – z toho 68% 6. třídy a 88% 9. třídy je v zásadním rozporu s kontrolní otázkou o trestnosti užívání nelegálních návykových látek (*správně odpovědělo pouze 11% dotázaných viz. otázka č. 11*)

6. Zdroje informací o drogové problematice.

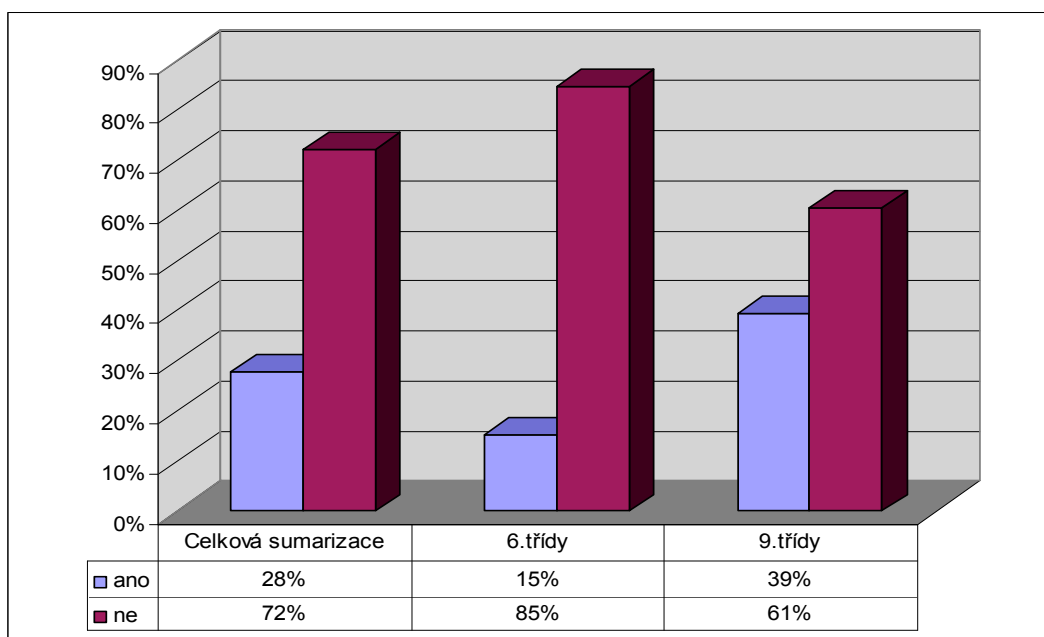
- ❖ žáci, dle svého vyjádření, čerpají informace o nelegálních návykových látkách z velmi širokého spektra informačních zdrojů
- ❖ je velmi zajímavé, že škola jako informační zdroj je hodnocena velmi vysoko u obou věkových skupin (v čase takřka beze změn 80% – 79%)
- ❖ jako další důležité zdroje byly označeny – televize, rodina, internet a kamarádi (vrstevníci)
- ❖ tento informační zdroj (kamarádi, vrstevníci) s rostoucím věkem získává na své „důležitosti“, u 6. tříd uvedlo tento zdroj 21% u 9. tříd už 39%, tj. téměř dvojnásobek

7. Subjektivní hodnocení nabídky preventivních aktivit ve škole.

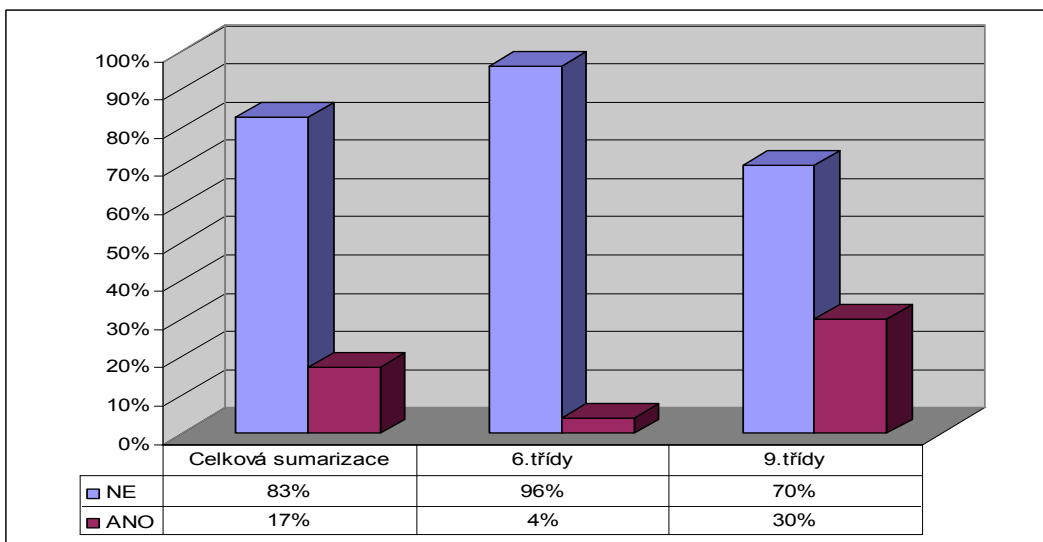
- ❖ žáci subjektivně hodnotili úroveň preventivních aktivit na jejich škole
- ❖ tři čtvrtiny žáků hodnotilo úroveň preventivních aktivit kladně, pouze 15 % spíše záporně
- ❖ tento názor byl v čase poměrně stabilní, u jednotlivých ročníků nebyl nalezen zásadní rozdíl v názorech

8. Nabídka nelegální návykové látky.

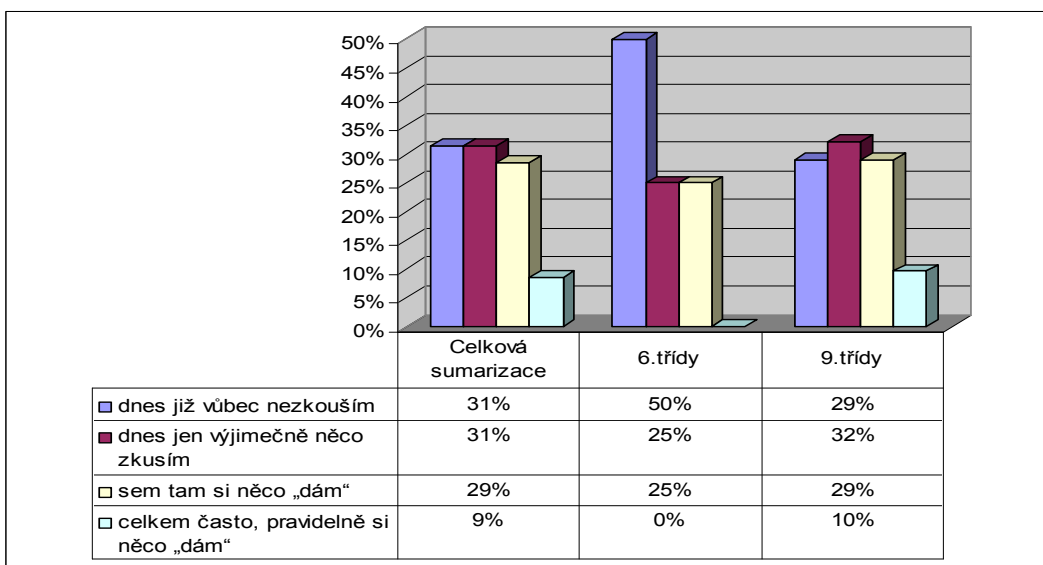
- ❖ v této otázce byl potvrzen předpoklad, že s rostoucím věkem jsou žáci častěji oslovováni s nabídkou nelegálních návykových látek
- ❖ v 6. třídě již bylo 15% žáků osloveno s nabídkou nelegální návykové látky, v 9. třídě se stejnou nabídkou již byl osloven více než dvojnásobek žáků (39%)

9. Osobní zkušenost s nelegální návykovou látkou.

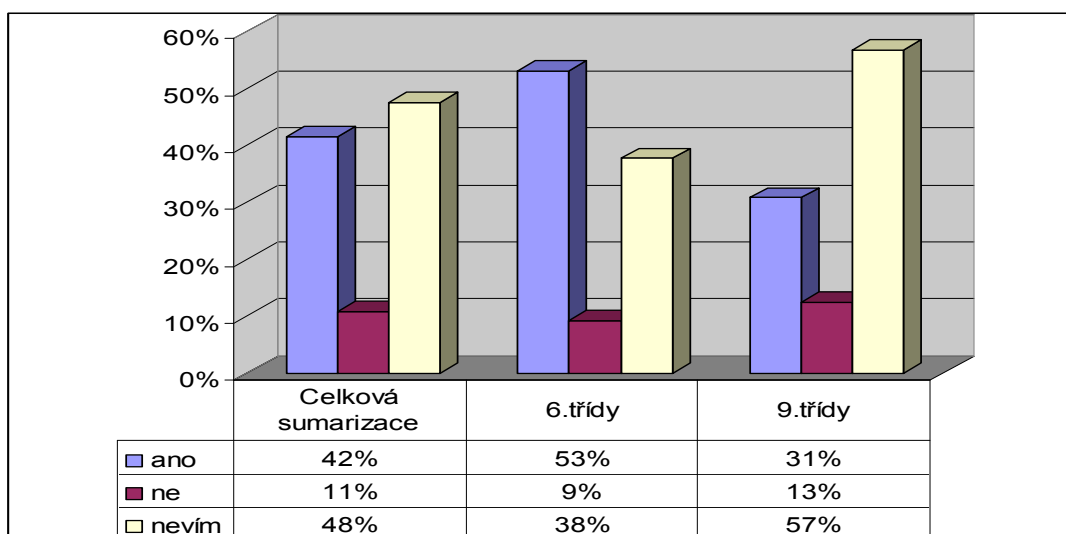
- ❖ osobní zkušenost s nelegální návykovou látkou připustilo 17% žáků
- ❖ dominantním faktorem byl věk
- ❖ v 6. třídě připustilo užití nelegální návykové látky 4% žáků
- ❖ v 9. třídě ovšem již 30% žáků (osminásobné navýšení)

10. Zkušenost s nelegální návykovou látkou v posledních 30 dnech.

- ❖ tato otázka byla určena pro ty žáky, kteří na otázku k osobní zkušenosti s nelegální návykovou látkou odpověděli kladně
- ❖ polovina „experimentátorů“ nadále v užívání nelegálních návykových látek v různé míře pokračovala
- ❖ počet uživatelů je alarmující – 10% původních experimentátorů z 9. tříd pokračuje v pravidelném užívání nelegálních návykových látek

11. Kontrolní otázka – trestnost užívání nelegálních návykových látek.

- ❖ do dotazníku jsem zařadil kontrolní otázku o legislativní úpravě – trestnosti užívání nelegálních návykových látek
- ❖ výsledky jsou v naprostém nesouladu se subjektivním hodnocením vlastních znalostí o problematice nelegálních návykových látek
- ❖ na tuto otázku odpovědělo správně pouze 11% dotázaných

Vyhodnocení hypotéz

Stanovená hypotéza č. 1:

„Žáci II. stupně ZŠ mají více osobních zkušeností s užíváním legálních návykových látek než s nelegálními návykovými látkami.“

Na základě výsledků provedeného průzkumu bylo zjištěno, že:

Osobní zkušenost s legálními návykovými látkami vykázalo celkem 73% žáků, z toho 79% mělo zkušenost s alkoholem a 67% mělo zkušenost s tabákem a tabákovými výrobky.

Oproti tomu zkušenost s nelegálními návykovými látkami mělo celkem 17% žáků.

Hypotéza byla potvrzena.

Stanovená hypotéza č. 2:

„Žáci II. stupně ZŠ mají více osobních zkušeností s užíváním alkoholu než s cigaretami.“

Na základě výsledků provedeného průzkumu bylo zjištěno, že:

Osobní zkušenost s alkoholem připustilo celkem 79% žáků oproti zkušenosti s cigaretami, kterou vykázalo celkem 67% žáků.

Hypotéza byla potvrzena.

Stanovená hypotéza č. 3:

„Žáci II. stupně ZŠ mají objektivně méně znalostí o nelegálních návykových látkách, než se domnívají.“

Na základě výsledků provedeného průzkumu bylo zjištěno, že:

Své vlastní znalosti o nelegálních návykových látkách hodnotilo pozitivně 78% dětí, z toho 34% své znalosti hodnotilo dokonce jako výtečné.

Ovšem pouze 11% žáků odpovědělo správně na kontrolní otázku o trestnosti užívání nelegálních návykových látek. 48% přiznalo, že odpověď nezná a 42% žáků odpovědělo špatně.

Hypotéza byla potvrzena.

Stanovená hypotéza č. 4:

„Častějším zdrojem informací o nelegálních návykových látkách je pro žáky II. stupně ZŠ škola než vrstevníci (kamarádi).“

Na základě výsledků provedeného průzkumu bylo zjištěno, že:

Školu, jako informační zdroj uvedlo 79% žáků a „vrstevníky, kamarády“ uvedlo jako zdroj 31% žáků.

Ovšem význam vrstevníků (kamarádů) s věkem výrazně stoupá, v 9. třídách tento zdroj uvedlo jako důležitý již 39% žáků, tj. o 18% více než žáci 6. tříd.

Hypotéza byla potvrzena.

Jak vyplývá z uvedených výsledků průzkumu, byl potvrzen i obecný cíl, že komplexní a cílený preventivní program je nutné rozšířit o téma návykových látek již na první stupeň základních škol, aby tak bylo možné dodržet zásady primární prevence, tj. předcházení užití návykových látek osobami, které dosud s návykovou látkou nejsou v kontaktu, nebo alespoň co nejdéle odložit první kontakt s ní.

Závěr

Cílem mé diplomové práce na téma „*Prevence nežádoucích forem chování realizovaná na místní úrovni*“ nebylo úplné zmapování situace v oblasti prevence rizikového chování. Jejím cílem nebylo a ani nemohlo být dokonalé sjednocení terminologie pro všechny oblasti rizikového chování.

Cílem této práce bylo především vytvořit přehlednou sumarizaci základních teoretických východisek pro primárně preventivní činnost městské policie a ukázat možný směr, kterým by se měl ubírat vývoj při tvorbě primárně preventivních programů na území hlavního města Prahy. Zároveň jsem vytvořil rámcový přehled – obsahové porovnání termínů, aby bylo možné v celé šíři prevence (bez ohledu na „resortnost“) vzájemně, bez metodologických záměn, komunikovat. V praktické části mé práce jsem ověřoval, zda je vhodné rozšíření komplexního a cíleného preventivního působení o téma návykových látek již na první stupeň základních škol.

V první kapitole jsem se velmi podrobně věnoval základnímu uvedení do problematiky a definici základních pojmů. Podrobně jsem popsal prevenci rizikového chování, prevenci kriminality a její teoretická východiska a členění. Dále pak prevenci užívání návykových látek, včetně alkoholu a tabákových výrobků, její základní rozdělení, její cíle a metody. V závěru první kapitoly jsem zpracoval stručné porovnání všech zmíněných preventivních koncepcí a vytvořil přehled preventivních úrovní s ohledem na cílové skupiny.

Ve druhé kapitole jsem popsal platný systém prevence rizikového chování na úrovni státu i na úrovni hl. m. Prahy. V další části této kapitoly jsem se věnoval preventivním aktivitám realizovaným z jednotlivých úrovní – z úrovně státní správy, územní samosprávy a z pozice nestátních neziskových organizací, včetně „příkladů dobré praxe“.

Ve třetí, praktické, kapitole jsem se zaměřil na zjištění, zda je vhodné rozšíření komplexního a cíleného preventivního působení Útvaru prevence MP hl. m. Prahy o téma návykových látek (obecně) již na první stupeň základních škol, tj. zmapování potřeb konkrétní cílové skupiny. Bylo provedeno orientační zmapování problematiky informovanosti o návykových

látkách, povědomí o realizovaných preventivních aktivitách, včetně jejich subjektivního hodnocení a oblasti užívání návykových látek, příp. postojů k nim.

Z průzkumu jednoznačně vyplynulo, že užívání legálních návykových látek u žáků 6. tříd ZŠ je již velmi rozšířené. Mezi návykovými látkami jednoznačně dominuje alkohol, těsně následován tabákovými výrobky. Průměrný věk první zkušenosti s alkoholem činil necelých 12 let. Osobní zkušenost s nelegálními látkami je u žáků 6. tříd minimální, ovšem během dalších 3 let je již osminásobná, tj. osobní zkušenost s nelegálními návykovými látkami připustilo již 30% žáků 9. tříd.

Vlastní znalosti o nelegálních návykových látkách hodnotili žáci pozitivně, dokonce třetina jako velmi dobré. Ovšem pouze 11% žáků odpovědělo správně na kontrolní otázku, která měla prověřit jejich skutečnou úroveň znalostí o nelegálních návykových látkách. Obecně lze konstatovat, že žáci se v problematice návykových látek orientují, ale jejich znalosti jsou více méně útržkovité, neprovázané. V oblasti legálních návykových látek u dětí jednoznačně dochází k podceňování zdravotních i sociálních rizik jejich užívání. Na úroveň zneužívání legálních návykových látek u dětí má jistě svůj dopad i jejich společenská akceptace.

Průzkum jednoznačně potvrdil nutnost realizace komplexního a cíleného preventivního působení o téma návykových látek již na prvním stupni základních škol tak, aby bylo možné dodržet zásady primární prevence, tj. předcházení užití návykových látek osobami, které dosud s návykovou látkou nejsou v kontaktu, nebo alespoň co nejdéle odložit první kontakt s ní.

Ovšem již při realizování primární prevence na základních školách je nutné pracovat i s principy Harm Reduction, tj. snižování či minimalizace rizik způsobených užíváním návykových látek (zejména alkoholu).

V posledních desítkách let urazila primární prevence dlouhou cestu. Ale díky přetrvávající nekonceptnosti státní preventivní politiky doposud v této oblasti vládne neprovázanost a „resortnost“.

Domnívám se, že legislativní úprava této problematiky pouhými nařízeními vlády je nepostačující, a že už opravdu nazrává čas zákonné

úpravy problematiky primární prevence jako jednotného (byť vnitřně diferencovaného) celku.

Zákon by měl upravit rozsah a způsob spolupráce jednotlivých subjektů v oblasti primární prevence – orgánů státní správy, samosprávy a jejich organizačních složek, nestátních neziskových organizací, škol a školských zařízení.

Na území hl. m. Prahy v současné době probíhá (již třetí) pokus o zřízení koncepčního a metodického orgánu pro oblast primární prevence rizikového chování – Městského centra primární prevence, jehož zakladateli by měli být hl. m. Praha a Univerzita Karlova. Ovšem k jeho plné činnosti nás všechny ještě čeká dlouhá a bohužel i trnitá cesta.

Nezbývá nám než doufat, že vzájemná spolupráce, která má společný cíl dojde brzy naplnění.

Resumé

Ve své diplomové práci na téma „*Prevence nežádoucích forem chování realizovaná na místní úrovni*“ jsem se především zaměřil na přehlednou sumarizaci základních teoretických východisek pro primárně preventivní činnost.

Zároveň jsem si dovolil ukázat možný směr, kterým by se měl ubírat vývoj při tvorbě primárně preventivních programů na území hlavního města Prahy.

Základní rozdělení mé práce je na 3 kapitoly. V první kapitole se věnuji základnímu uvedení do problematiky a definici základních pojmů. Podrobněji se věnuji prevenci rizikového chování, prevenci kriminality a jejím teoretickým východiskům a členění. Dále pak prevenci užívání návykových látek včetně alkoholu a tabákových výrobků, jejímu základnímu rozdělení, cílům a metodám. V jejím závěru jsem zpracoval stručné porovnání všech zmíněných preventivních koncepcí a vytvořil přehled preventivních úrovní s ohledem na cílové skupiny.

Ve druhé kapitole popisují současný platný systém prevence rizikového chování na úrovni státu i na úrovni hl. m. Prahy. Dále se pak věnuji preventivním aktivitám realizovaným z jednotlivých úrovní – z úrovně státní správy, územní samosprávy a z pozice nestátních neziskových organizací, včetně „příkladů dobré praxe“.

Ve třetí, praktické, kapitole jsem se zaměřil na zjištění informací souvisejících s legálními a nelegálními návykovými látkami u žáků 6. a 9. tříd základní školy, včetně dalších souvisejících informací. Průzkum jednoznačně potvrdil nutnost realizace komplexního a cíleného preventivního působení o téma návykových látek již na prvním stupni základních škol tak, aby bylo možné dodržet zásady primární prevence

V závěru zdůrazňuji nutnost úzké spolupráce (nejlépe metodickou jednotu a vzájemnou koordinaci činnosti) všech subjektů zainteresovaných na primární prevenci rizikového chování.

Anotace

Tato diplomová práce je věnována tématu „*Prevence nežádoucích forem chování realizovaná na místní úrovni*“. Podrobně se věnuje základnímu uvedení do problematiky a definici základních pojmů. Popisuje současný užívaný systém primární prevence rizikového chování na úrovni státu i na úrovni hl. m. Prahy.

Podrobně se věnuje úloze Městské policie hl. m. Prahy v oblasti prevence, vzniku, úloze a vlastní činnosti Útvaru prevence Městské policie hl. m. Prahy.

Klíčová slova

Sociálně patologické jevy, rizikové chování, prevence kriminality, prevence užívání návykových látek včetně alkoholu a tabákových výrobků, primární prevence, městská policie.

Annotation

This Thesis is dedicated to the theme of „**prevention of undesirable behaviour forms implemented on the local level**“. It is closely devoted to basic introducing into problems and definition of the essential terms. It describes currently used system of prime prevention of risk behaviour on state level and on The City of Prague level.

It closely presents the task of The Municipal police of The Capital of Prague in the prevention area, origin, task and self activity of The section of criminality of The municipal police of The Capital of Prague.

Keywords

Social pathological effects, risk behaviour, prevention of criminality, prevention of usage addictive drugs including alcohol and tobacco products, primary prevention, municipal police.

Seznam použité literatury

1. Věstník Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy České republiky, *Metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních* (č.j. 20 006/2007-51 ze dne 16. 10. 2007)
2. HARTL, P.; HARTLOVÁ, H., *Psychologický slovník*. První opravené vyd. Praha : Portál, 2004. ISBN 80-7178-303-X.
3. HENDL, J., *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*, Praha : Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2
4. KALINA, K. aj., *Mezioborový glosář pojmů z oblasti drog a drogových závislostí*, Praha : FILIA NOVA, 2001. ISBN 80-238-8014-4.
5. KRAUS, B., *Základy sociální pedagogiky*, Praha : Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3
6. MÜHLPACHR, P., *Kapitoly ze sociální patologie*. Brno : IMS, 2003.
7. NEŠPOR, K.; CSÉMY, L.; PERNICOVÁ, H., *Zásady efektivní primární prevence*. Praha : Sportpropag, 1999.
8. NOVOTNÝ, O.; ZAPLETAL, J.; *Kriminologie*. Druhé přepracované vydání. Praha : ASPI, 2004. ISBN 80-7357-026-2
9. PRESL, J., *Drogová závislost: Může být ohroženo i vaše dítě?*. Praha : Maxdorf, 1994. ISBN 80-85800-18-7.
10. ŘEZNÍK, T. Bakalářská práce – *Prevence sociálně patologických jevů v podmínkách MP*. Brno : IMS Brno, 2006
11. SMÉKAL, V.; MACEK, P., *Utváření a vývoj osobnosti – psychologické, sociální a pedagogické aspekty*. Brno : Barrister & Principal – studio, s. r. o., 2002.
12. SVOBODA, I., *Sociální patologie*. Brno : IMS, 2003.
13. VEČERKA, K. aj., *Prevence kriminality v teorii a praxi*. Praha . Odbor prevence kriminality MV ČR, 1997. ISBN 80-85821-48-6.

14. VEČERKA, K., Zamyšlení nad smyslem a dosahem preventivní práce. In *Oběti, prevence, postmodernita : Sborník příspěvků ze semináře sekce sociální patologie MČSS*. Praha : Masarykova česká sociologická společnost sekce sociální patologie, 2004. ISBN 80-903541-0-6
15. ZAPLETAL, J. aj., *Kriminologie*, Díl 1, Obecná část. Praha : PA ČR, 1994.
16. *Akční plán realizace Národní strategie protidrogové politiky na období 2007 až 2009* [online]. Praha : Vláda ČR, 2009 [cit. 25. ledna 2009]. Dostupné na : http://www.vlada.cz/assets/ppov/protidrogova-politika/dokumenty/akcni-plan/akcni_plan_realizace_narodni_strategie_protidrogove_politiky_2007-2009_web.pdf
17. „*Prevence kriminality ve městech – příručka pro orgány místní samosprávy*“, z anglického vydání „*Urban crime prevention - A guide for local authorities*“. Strasbourg : Coucil of Europe, 2002. ISBN 92-871-4943-7
18. Pracovní skupina : Primární prevence, *Souhrnná zpráva z analýzy potřeb v oblasti primární prevence užívání návykových látek, TWINNING PROJECT „Drug Policy“*, Component 3, 2002
19. Pracovní skupina : Primární prevence *Phare Twinning project “Drug Policy” Příloha č. III/1/8 Závěrečné zprávy č. III/1)* [online] [cit. 15. ledna 2009] http://www.drogy-info.cz/index.php/pomoc_a_podpora/prevence/potreby_v_oblasti_primarni_prevence_uzivani_navykovych_latek
20. *Strategický plán protidrogové politiky hlavního města Prahy na období 2008 až 2012* [online]. Praha : Magistrát hlavního města Prahy, 2008 [cit. 10. ledna 2009]. Dostupné na <http://magistrat.prahamesto.cz/zdroj.aspx?typ=4&Id=60068&sh=-1770199336>
21. *Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu MŠMT na období 2009-2012*, MŠMT 2009, č.j. 37/2009-61

22. <http://www.adiktologie.cz/articles/cz/70/154/Rizikove-chovani.html>
23. <http://www.adiktologie.cz/articles/cz/70/154/Rizikove-chovani.html>
24. <http://www.fod.cz/>
25. <http://www.mentoring.spj.cz/index.php?cnt=mnt>
26. <http://www.pmscr.cz/>
27. zpravodajství ČTK, 2008, http://www.drogy.net/portal/pro-odborniky/politika/stehlikova-prevenci-rizikoveho-chovani-chybi-ukotveni-v-zakone_2008_11_11.html

Seznam příloh

- 1) dotazník k provedení průzkumu mezi žáky 6. a 9. tříd základní školy
- 2) sumarizace výsledků z provedeného průzkumu
- 3) ukázka samolepky na bytové dveře (uvnitř) – „Pozor, neotvírej cizím lidem“
- 4) ukázka samolepky na bytové dveře (zvenku) – „Bezpečný domov, nezvoňte zbytečně“
- 5) ukázka vystřihovánky pro děti (symbolizované Mobilní informační centrum pro veřejnost, tzv. Modrý BUS) „Bezpečně v dopravních prostředcích“
- 6) ukázka letáku „Stejná šance pro každého“

Průzkum žáků základních škol – 6. a 9. třída

Milí žáci,

obracíme se na Vás s prosbou o vyplnění tohoto dotazníku.

Dotazník je anonymní, slouží pouze k hromadnému statistickému zpracování. Chtěli bychom Vás tedy požádat o pravdivé a upřímné odpovědi. Nemusíte mít strach, že se někdo dozví, jakým způsobem jste odpovídali. Vaše ochota má pro nás velký význam.

Předem děkujeme za Vaši pomoc.

Ročník .....

1. Jaká je Tvoje osobní zkušenost s alkoholem?

zakroužkuj pouze jednu odpověď

ne, nikdy jsem alkohol nepil/a	1	→ <i>přejdi k otázce 3</i>
ano, už jsem alkohol pil/a	2	→ <i>pokračuj</i>

PRO TY, KTEŘÍ JIŽ ALKOHOL ZKUSILI, PILI

2. Uvedl/a jsi, že jsi již pil/a alkoholické nápoje. Můžeš tuto zkušenost popsat, jak je tomu v současné době? Když se Tě zeptáme na poslední měsíc, jak často jsi pil/a alkohol?

zakroužkuj pouze jednu odpověď

pil/a jsem alkohol příležitostně (asi 1 – 2x do měsíce)	1
pil jsem častěji	2

2A. Kdy jsi pil/a alkoholické nápoje poprvé?

Uved' věk:.....

ODPOVÍDAJÍ VŠICHNI

3. A co tabák, cigarety? Zkusil/a jsi někdy kouřit cigarety? Pokud ano, jak je tomu v současné době - jak často a kolik?

zakroužkuj pouze jednu odpověď

zatím jsem to ani nezkoušel/a	1
zkusil/a jsem, ale dnes nekouřím	2
kouřím jen občas, příležitostně (do 10 cigaret za měsíc)	3
kouřím občas (ale je to více než 10 cigaret za měsíc)	4
kouřím pravidelně	5

4. Myslíš si, že jsou drogy škodlivé?

zakroužkuj pouze jednu odpověď

škodí málo	1
škodí hodně	2
vůbec neškodí	3
nevím, nedovedu posoudit	4

5. Myslíš si, že Tvoje informace o drogách jsou dostatečné?

zakroužkuj pouze jednu odpověď

rozhodně ano	1
spíše ano	2
spíše ne	3
rozhodně ne	4
nevím, nedovedu posoudit	5

6. Odkud čerpáš informace o drogové problematice?

zakroužkuj i více odpovědí,

rodina	1
škola	2
kamarádi, vrstevníci	3
televize	4
denní tisk, časopisy	5
knihy	6
rozhlas	7
přednášky (ne ve škole)	8
internet	0
odjinud (vypiš):.....	9

7. Považuješ nabídku preventivních aktivit ve Vaší škole (přednášky, besedy, dlouhodobé preventivní programy, peer programy atd.) za dostatečnou?

zakroužkuj pouze jednu odpověď

rozhodně ano	1
spíše ano	2
spíše ne	3
rozhodně ne	4
nevím, nedovedu posoudit	5

8. Nabídl Ti již někdo nějakou drogu (nemyslíme tím alkohol či cigarety, tabák)?

zakroužkuj pouze jednu odpověď

ano	1
ne	2

9. Jaká je Tvoje osobní zkušenost s drogou (nemyslíme tím alkohol a cigarety, tabák)? Ty sám jsi již nějakou zkusil/a, ochutnal/a?

zakroužkuj pouze jednu odpověď

ano, již jsem zkusil/a	1	→ pokračuj
ne, nezkoušel/a jsem	2	→ přejdi k otázce 11

PRO TY, KTERÍ JIŽ ZKUSILI NĚJAKOU DROGU

10. Jak je tomu v současné době?

zakroužkuj pouze jednu odpověď

dnes již vůbec nezkouším	1
dnes jen výjimečně něco zkusím	2
sem tam si něco „dám“	3
celkem často, pravidelně si něco „dám“	4

ODPOVÍDAJÍ VŠICHNI

11. Co myslíš, je v České republice užívání drogy trestné?

zakroužkuj pouze jednu odpověď

ano	1
ne	2
nevím, nejsem si jistý/á	3

Děkujeme Ti za Tvůj čas, ochotu a pomoc.

		Celková sumarizace	%	6.třídy	%	9.třídy	%
Počet respondentů		202		98		104	
Pil jsi alkohol?	ne	42	21%	33	34%	9	9%
	ano	160	79%	65	66%	95	91%
<i>z toho</i>							
v posl. měsíci?	ne	112	55%	74	76%	38	37%
	příležitostně - 1- 2x měsíčně	65	32%	22	22%	43	41%
	častěji	25	12%	2	2%	23	22%
Kouříš cigarety?	zatím jsem to ani nezkoušel/a	66	33%	36	37%	30	29%
	zkusil/a jsem, ale dnes nekouřím	79	39%	46	47%	33	32%
	kouřím jen občas (< 10/měsíc)	25	12%	11	11%	14	13%
	kouřím občas (>10/měsíc)	15	7%	4	4%	11	11%
	kouřím pravidelně	17	8%	1	1%	16	15%
Jsou drogy škodlivé?	neškodí	1	0%	0	0%	1	1%
	málo	15	7%	5	5%	10	10%
	hodně	177	88%	92	94%	85	82%
	nevím	9	4%	1	1%	8	8%
Mám informace o drogách?	rozhodně ano	69	34%	27	28%	42	40%
	spíše ano	89	44%	39	40%	50	48%
	spíše ne	21	10%	17	17%	4	4%
	rozhodně ne	5	2%	4	4%	1	1%
	nevím	18	9%	11	11%	7	7%
Nabídka aktivit dostatečná?	rozhodně ano	50	25%	23	23%	27	26%
	spíše ano	101	50%	47	48%	54	52%
	spíše ne	22	11%	12	12%	10	10%
	rozhodně ne	9	4%	5	5%	4	4%
	nevím	20	10%	11	11%	9	9%

		Celková sumarizace		6.třídy		9.třídy			
			%		%		%		
Odkud čerpáš?	rodina	82	41%	42	43%	40	38%		
	škola	160	79%	78	80%	82	79%		
	kamarádi, vrstevníci	62	31%	21	21%	41	39%		
	televize	103	51%	50	51%	53	51%		
	denní tisk, časopisy	61	30%	28	29%	33	32%		
	knihy	18	9%	8	8%	10	10%		
	rozhlas	8	4%	5	5%	3	3%		
	přednášky (ne ve škole)	45	22%	17	17%	28	27%		
	internet	67	33%	31	32%	36	35%		
	jiné	0	0%		0%		0%		
Nabízel Ti někdy někdo drogu?	ano	56	28%	15	15%	41	39%		
	ne	146	72%	83	85%	63	61%		
Osobní zkušenost s drogou?	NE	167	83%	94	96%	73	70%		
	ANO	35	17%	4	4%	31	30%		
		202	1	0	98	1	0	104	1
	<i>z toho</i>								
	dnes již vůbec nezkouším	11	31%	2	50%	9	29%		
	dnes jen výjimečně něco zkusím	11	31%	1	25%	10	32%		
	sem tam si něco „dám“	10	29%	1	25%	9	29%		
	celkem často, pravidelně si něco „dám“	3	9%	0	0%	3	10%		
Užívání drog trestné?	ano	84	42%	52	53%	32	31%		
	ne	22	11%	9	9%	13	13%		
	nevím	96	48%	37	38%	59	57%		

BEZPEČNÝ DOMOV

**Zbytečně
nezvoňte!**

**Přicházíte-li ve věci
služební, úřední,
prokažte se
služebním
průkazem.**

MĚSTSKÁ POLICIE HL. M. PRAHY

POZOR!

Kdo stojí za
vašimi dveřmi.
Přemýšlejte.

V případě nebezpečí volejte:

150

Hasiči

155

Záchranná
služba

156

Městská
policie

158

Police ČR

112

Evropské číslo
tísňového volání

NEOtvírejte CIZÍM LIDEM

přední strana

ROZVRH HODIN S MĚSTSKOU POLICIÍ HL. M. PRAHY

1	2	3	4	5	6	7	8
PONĚLÍ	ÚTERÝ	STŘEDA	ČTVRTEK	PÁTEK			

158 MĚSTSKÁ POLICIE
156 MĚSTSKÁ POLICIE
155 ZACHRANNA SLUŽBA
150 HASIČI
112

Evropské číslo telefonní volání

Tento materiál byl porazen z finančních prostředků poskytnutých hl. městem Prahou na prevenci kriminality.

zadní strana

Cestujete autobusem, tramvají, metrem nebo vlakem?

**MĚSTSKÁ POLICIE HL. M. PRAHY
RADÍ DĚTEM:**

"Slušně v dopravních prostředcích"

CO BYCHOM NĚMLI:
- nechat nejdříve cestující vystoupit
- a pak teprve nastupovat
- puslit sednout těmto žen, starší
- a nemocné cestující
- při jízdě na eskalátoru stát a držet se
- pohyblivých madel

CO BYCHOM NĚMLI:
- odhazovat odpadky
- jíst, pít
- vypíjovat zvykákku
- křičet, pískat
- slápat po sedadlech
- běhat ve vozech
- točit se na madlech
- nahýbat se z oken

Cestujete autobusem, tramvají, metrem nebo vlakem?

**MĚSTSKÁ POLICIE HL. M. PRAHY
RADÍ DĚTEM:**

"Bezpečně v dopravních prostředcích"

Vždy nastupujte jen do těch vozů, kde jsou již cestující.
V MHD do prvního vozu, kde je řidič.
Ocitnete-li se v zadních vozech sami, raději přestupte.
Je-li ve vagónu jen jeden cestující, nebo více lidí, kteří tvoří partu, přestupte také.
Při vystupování je nutné dávat pozor na to, jestli vás někdo nesleduje.
Je třeba, aby Vaši rodiče věděli, kde jste, v kolik hodin z místa pojedete, kam a kdy přijedete.

Rasová diskriminace je chování, které znevýhodňuje práva jiného člověka z důvodu jeho národního nebo rasového původu.

Xenofobie je v doslovném překladu strach z cizinců. Slovo se většinou užívá pro označení nesnášenlivosti k lidem z jiných zemí a rovněž nedostatek úcty k jejich tradici a kultuře. Stejně jako rasismus je xenofobie předsudek, který vytváří negativní názor bez jakékoliv předcházející znalosti.

Intolerance je opakem výše uvedené tolerance. Jistě máš ve svém okolí někoho, kdo vypadá jinak než Ty, kdo se jinak chová, jinak mluví nebo se nápadně obléká, prostě je „nějak divný“. Může to být spolužák nebo spolužačka, mohou to být sousedé nebo lidé, kteří se nedávno nastěhovali do Tvého okolí.

Nezapomeň!!

Hodnota člověka se neměří tím, jak vypadá, ale tím co dělá. To že jsi jiný než ostatní, znamená, že jsi oproti nim výjimečný. Dej o sobě vědět, ukaž, že jsi stejně dobrý jako ostatní. Pokud se Ti někdo vysmívá nebo Ti jinak ubližuje z důvodu Tvé národnosti nebo původu, ihned to řekni dospělému, kterému důvěřuješ. Nemáš-li nikoho takového, obrať se na některý z těchto kontaktů:

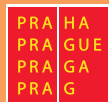
Linka bezpečí 800 155 555

Jednotné evropské číslo tísňového volání 112

Policie ČR 158

Městská policie 156

Český helsinský výbor - právní poradna 224 372 335

Tento materiál byl pořízen z finančních prostředků poskytnutých hl. m. Prahou na prevenci kriminality.

Stejná šance pro každého

Bylo by správné, abychom všichni byli stejní?

Asi ne. A přece máme strach z lidí, které neznáme. Nespravedlivě jim přisuzujeme vlastnosti, které nikdy neměli. Není přece možné odsoudit předem člověka, kterého neznáme, jen proto, že má například jinou barvu pleti nebo jiné názory. Vždyť srdce máme všichni stejné, bez ohledu na barvu pleti ...

Jak se tedy vyrovnáme s těmito předsudky? Představ si spojení pěti olympijských kruhů, které v oblasti mezilidských vztahů reprezentují tyto schopnosti a dovednosti:

- 1. Komunikace**
- 2. Tolerance**
- 3. Kompromis**
- 4. Důstojnost**
- 5. Empatie**

Jejich vzájemné propojení a schopnost využívat a používat je, Ti zaručí vítězství v těchto vztazích i v životě.

Co je komunikace?

Jde v podstatě o to, že dokážeš hovořit s druhým, naslouchat co Ti chce sdělit, pochopit ho, porozumět mu.

Co je tolerance?

Je to schopnost brát druhé jako partnery i s jejich chybami a nedostatky, popřípadě handicap. Jistě víš, že každý z nás má nějakou tu chybičku.

Co je kompromis?

Zní to tajemně, ale jistě i Ty jsi už někdy ustoupil ve svém názoru, aby ses lépe dohodl s mámou, tátou, kamarádem, protože i oni mají své názory a také si je chtějí prosadit. Je tedy nutné dohodnout

se na názoru společném. Nikdy není správné řešit spory násilím. To je slepá cesta, ze které není návratu.

A ta důstojnost?

Možná už víš sám, že není horšího pocitu, než pocit ponížení, křivdy a nespravedlnosti. Proto nikdy nedělej druhému to, co by se nelíbilo Tobě. Tím se vyhneš výčitkám z možného ublížení druhému. Špatné svědomí je někdy horší, než sebetvrdší trest. Určitě víš, jak důležité je vážit si druhých jako sama sebe. Pokud to nebudeme vědět, je možné se „hravě“ stát účastníkem ŠIKANY plné předsudků a možná i RASISMU.

Empatie?

To je vrchol pyramidy lidskosti, odvahy a hrdinství. Vždyť není většího hrdinství v životě samotném, než se zastat těch, kterým je ubližováno ze strany pár jedinců, kteří si myslí, že jsou něco víc než ostatní. Je to tedy schopnost „vcítit“ se do pocitů druhých a nebát se jim pomoci. Pokud tyto zásady přijmeme za vlastní, nikdy se nebudeme za své chování stydět.

Co z tohoto vyplývá? Kdo porušuje, či nedodržuje výše uvedené zásady je pro Tebe nebezpečný, protože je možné, že pokud s ním nebudeš souhlasit, může Ti ublížit

Správná holka, či kluk vědí:

Rasismus je názor, který tvrdí, že někteří lidé jsou nadřazení a jiní méněcenní z důvodu příslušnosti k určité rase. Rasisti definují rasu jako skupinu lidí stejného původu. Rozlišují různé rasy podle fyzického charakteru, jako je barva kůže nebo kvalita vlasů. Slovo „rasismus“ se používá k označení agresivního či ponižujícího chování k příslušníkům „jiné rasy“.